

Hrvatske basne od Matije Antuna Relkovića do Krkleca

Bukić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:254177>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Valentina Bukić

**Hrvatske basne od Matije Antuna Relkovića do
Krkleca**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj

Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Hrvatske basne Matije Antuna Relkovića do Krkleca

Diplomski rad

Student/ica:

Valentina Bukić

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Robert Bacalja

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Valentina Bukuć**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom Hrvatske basne Matije Antuna Relkovića do Krkleca rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 12. ožujka 2024.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	5
1.2. LISICA I GROŽĐE.....	10
1.3. ZEUS I PČELA.....	10
1.4. HRAST I SVINJA.....	12
1.5. PIJETAO I BISER.....	13
2. OSNOVNE ZNAČAJKE BASNE I DIJETE.....	14
3. ULOGA BASNE U ODGOJU PREDŠKOLSKE DJECE.....	15
3.1. RECEPCIJA BASNE U VRTIČKOJ DOBI.....	17
3.2. KAKO DIJETE RAZUMIJE BASNU?.....	19
3.2.1. NOVIJE OBJAVE SVJETSKIH BASNOPISACA U SLIKOVNICAMA I KNJIGAMA U HRVATSKOJ.....	19
3.3. BASNA U ODGOJU DJETETA.....	20
3.4. PRISTUP OBRADI BASNE U VRTIĆU.....	21
4. HRVATSKI BASNOPISCI.....	23
4.1. MATIJA ANTUN RELKOVIĆ.....	25
4.1.1. OD KURJAKA I OD JEDNOG MAGARCA.....	26
4.1.2. O KURJAKU I JARETU.....	27
4.1.3. ANALIZA BASNE LAV, MAGARAC I LISICA.....	28
4.1.4. OD LISICE I OD JEDNE RODE.....	28
4.1.5. OD LAVA I OD JEDNE SRNE.....	28
4.1.6. KOKOŠ KOJA JE NESLA ZLATNA JAJA.....	30
4.1.7. GRADSKI I SEOSKI MIŠ.....	31
4.1.8. KORNJAČA I ZEC.....	31
4.1.9. LISICA I GROŽĐE.....	32
4.1.10. ŽABA I VOL.....	32
4.1.11. BAKA I LIJEČNIK.....	32
4.2. RIKARD KATALINIĆ JERETOV.....	33
4.2.1. VRABAC I LASTAVICA.....	34
4.2.2. VATRA I DIM.....	35
4.2.3. DVA POTOČIĆA.....	35

4.2.4.	PILE	36
4.3.	IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ	37
4.3.1.	LAV I KRMAČA	38
4.3.2.	GAVRAN I LIJA	39
4.3.3.	ŽABE TRAŽE KRALJA.....	40
4.3.4.	DVIJE KOZE	41
4.3.5.	PAS I VUK.....	41
4.3.6.	MAJMUN I DELFIN.....	42
4.4.	GUSTAV KRKLEC.....	43
4.5.	TELEGRAFSKE BASNE	44
4.5.1.	ŽABLJA MELANKOLIJA.....	44
4.5.2.	PAUN I ŠEVA	44
4.5.3.	KOZA KO KOZA.....	45
4.5.4.	MODERNA VREMENA.....	45
4.5.5.	OPREČNA NAČELA	45
4.5.6.	STARA ŠKOLA	45
4.5.7.	SMJELA USPOREDBA.....	45
4.5.8.	GADE JOJ SE ŽABE	46
4.6.	ANALIZA TELEGRAFSKIH BASNI	46
5.	LIKОВI U BASNAMA.....	48
6.	ZAKLJUČAK	49
7.	LITERATURA.....	51
9.	ŽIVOTOPIS	55

Hrvatske basne od Matije Antuna Relkovića do Krkleca

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu obrađuje se basna kao važan dio književnosti. Prikazan je postanak basne i njezini najvažniji svjetski predstavnici. Najvažniji basnopisci na kojima se temelji ova vrsta književnosti su: Ezop, Jean de la Fontaine, Gotthold Ephraim Lessing, Ivan Andrejevič Krilov i Pančatantra. Basna se proširila po cijelom svijetu pa se tako javlja i u Hrvatskoj. Nekoliko hrvatskih najznačajnijih basnopisaca su: Matija Antun Relković, Ivan Filipović, Rikard Katalinić Jeretov, Ivana Brlić-Mažuranić i Gustav Krklec. Glavni dio rada prikazuje nekoliko basni svakog autora i način obrade tih basni u vrtiću, kao i način na koji ih djeca mogu shvatiti. Veliku ulogu u obradi basni s djecom i u njihovu razumijevanju basni imaju odgojitelji i učitelji.

Ključne riječi: svjetski predstavnici, odgojitelji, učitelji, basnopisci.

Croatian fables from Matija Antun Relković to Krklec

ABSTRACT

In this thesis, the fable is processed as an important part of literature. The origin of the fable and its most important world representatives are shown. The most important fable writers on whom this type of literature is based are Aesop, Jean de la Fontaine, Gotthold Ephraim Lessing, Ivan Andrejevič Krilov and Panchatantra. The fable spread all over the world, so it also occurs in Croatia. Some of the most important Croatian fable writers are: Matija Antun Relković, Ivan Filipović, Rikard Katalinić Jeretov, Ivana Brlić-Mažuranić and Gustav Krklec. The main part of the work shows several fables from each author and the way these fables are processed in kindergarten and the way children can understand them. Educators and teachers play a big role in processing fables with children and in their understanding of fables.

Keywords: fable, world representatives, educators and teachers, fable writers

1. UVOD

Basna je kratki, sažeti oblik književnosti u kojoj su likovi životinje, stvari, biljke, pojave, a ponekad ljudi i bogovi. U literaturi se ističe da je tvorac tog književnog oblika grčki rob Ezop (620. – 560. pr. Kr.). Ezop je bio grčki rob koji je svoje basne pričao, nije ih zapisivao. Karakteristika koja basne čini posebnom vrstom književnosti jest činjenica da je u njima autor preko likova kritizirao vlast i društvo u kojem je živio. Basne tih davnih vremena govore o zbivanjima koja su u to vrijeme bila vrlo važna. Radnja basne počinje vrlo kratkim uvodom, kratkom i jasnom radnjom s temom ljubavi, povjerenja, prijateljstva, laži, prevare, podčinjenosti, slabosti i ravnopravnosti, a završava raspletom koji je izrečen poukom.

Botica (2013: 453) u svojoj knjizi „Povijesti hrvatske usmene književnosti” navodi: „Basna i ne zna za komplicirane i neodređene aktere koji nemaju svoje prepoznatljivo obilježje. I životinje, ptice, bilje, dijelovi tijela i predmeti unaprijed su određeni svojim statičkim obilježjima. Nema neprirodne akcije i neočekivanih raspleta. Uglavnom je sve ustrojeno po uzoru na motivirane situacije iz života. Ponašanje koje se može vidjeti u prirodnom okolišu i u basnama funkcionira prema istoj logici. Osobito su plodni narativi sa životinjama kao akterima pa su se basnopisci obilno koristili njima kao svojim likovima.”

Sve basne, one narodne, a i umjetničke koje su nastale u klasicizmu, prosvjetiteljstvu i romantizmu oslanjale su se na Ezopa. Hrvatski basnopisci su se također oslanjali na Ezopa. Hrvatski basnopisci imaju uglavnom likove životinja, a radnja je prilagođena hrvatskoj sredini. Knjiga „Esopove fabule za slavonsku u skullu hodechju dicu“ izdana je 1804. godine u Osijeku. Također je važan Đuro Ferić jer je izdao zbirku sa stotinjak basni, a kao njihov motiv koristio je narodne poslovice. Ezopove basne kod nas su koristili kajkavski basnopisci Štefan Zagrebec, Ignac Kristijanović i Matija Kračmanov Valjavec.

Štefan Zagrebec u svoje je propovjedničko djelo unio dvije Fedrove i tri Ezopove basne kao temelj duhovnim pričama. Ignac Kristijanović 1843. izdao je „Ezopove basne pohorvatchene po Inaczu Kriztianovich, kapelskem plebanushu” te se tako istaknuo kao borac za kajkavsko narječje hrvatskog jezika. Tu je objavio 90 basni, a Težak (2012: 145–146) u poglavlju „Prilog komunikaciji s kajkavskim klasicima“ časopisa „Libri i liberi“ ističe: „Ignac Kristijanović u svom djelu najprije donosi anegdotalno ispričovijedan Ezopov životopis (Ezopušev žitek) na šesnaest stranica, a zatim slijedi devedeset basni obilježenih brojevima. Ispod deblje otisnutog naslova Basna 1 (2, 3...) dolazi manji naslov Basne u kurzivu, zatim slijedi tekst basne, a nakon njega u novom retku opet manji naslov, ali ispisan velikim tiskanim

slovima „NAVUK”, ispod kojega je tekst pouke pisan kurzivom čime se razlikuje od središnjeg dijela basne. Basne su uglavnom kratke, svaka je na novoj stranici, samo dvije prelaze na drugu stranicu. Basni iz „Danice” ima trideset i sedam. Kristijanović ih je objavljivao u „Danici” bez potpisa od 1842. godine do njezina utruća, u svakom godištu osim 1849. godine. Naslovom su uglavnom određeni likovi povezani veznikom npr. „Jelen i ovca” i „Vuk i žerjav”. Naslovnom se često označava i neka značajka glavnog lika npr. „Betežni jastreb” i „Orsolan od starosti mlahav”. U basnama koje su izlazile u „Danici” češće se u naslovu akteri označuju kao objekti neizrečenih glagola govorenja npr. „Od vmirujućega otca i njegovih dvjeh sinov” ili „Od žene i dvjeh divijah rac”. Uz životinje, koje su najčešće, kao likovi se pojavljuju i biljke („Olika i trstika”), predmeti („Vrana i pehar”), ljudi („Dete i skupec”) i organi („Želudac i ostali kotrigi”). Zanimljivo je da nema mitoloških likova koji su bili učestali kod Ezopa, osim što se u jednoj basni pojavljuje satir („Satir i muž”). Tekst basni u knjizi je kratak, zgusnuta sadržaja i metaforičan, a basne objavljene u „Danici” su duže i fabularno razvijenije. Pouka je grafički odvojena od teksta basne smještene na kraju.

Kad govorimo o hrvatskim basnama, uglavnom su životinje karakteristične za određenu sredinu (zec, lisica, pas, jež, medo, vuk, janje, mačka, vrabac i lastavica), a one rade, govore i razmišljaju kao ljudi. Danas se u svakodnevnoj komunikaciji mogu naći narodne basne. Botica (1995: 229) u svojoj knjizi „Hrvatska usmenoknjiževna čitanka“ izdvaja basnu „Lisica prevarila seljaka i nasadila vuka”: „Ja znam onu priču kak je seljak vozil sir na kolima, a lisica ga je prosila da ju zeme na kola, da se ona malo šnim poveze. A on je vozil sir h vreći. A ona pregrizla vreću i vadila sir i hitala ga us put, h grabu, tak dugo dok je vreću spraznila. Kat je spraznila vreću, onda je rekla, seljaku se zafalila da nejde dalje. Seljak je otišiel dalje, a ona je pobrala taj sir i saf je odnesla sebio v gnezdo, v jazbinu svoju. Idojde njoj f poset vuk i ona njega počasti z sirom. Kaže vuk: ‘Čuj, strina, a di su ti zela toliki sir?’. ‘Ha znaš, ja ti bum pokazala di sam ga ja zela, samo to ti je jako teško.’ Ajde ono, mesec je bil an zraku pun, dopelja ona njega do jezera. ‘Evo ti ga nutra. Sat moraš piti toliko vode da to popiješ i da dojdeš do sira.’ A on, jadnik, pije vodu, pije, nikak do sira nemre dojt. Je da mu bu želudac pukel. Odi sad na to brdo i korunaj se. Toiboš da mu se to malo potrese, ta voda. Ide on na brdo, vala se on, valja i klopi v jeno drvo i želudac mu pukne i gotovo. Tak ga je lisica nasadila.“

U Hrvatskoj je odgojni karakter basni prihvaćen pa vrlo rano bilježimo prijevode i prerade basni. Stvaralaštvo hrvatskih basnopisaca je vrlo skromno te se uglavnom javljaju basne kao didaktičke pričice bez neke posebne književne vrijednosti. Intenzivnije stvaralaštvo na tom području bilježimo u 19. st. Možemo istaknuti izlazak basni u „Zori dalmatinskoj“. „Zora dalmatinska“ je prvi preporoditeljski list izvan Zagreba. Književna vrsta kao što je basna u

„Zori dalmatinskoj“ je vrlo značajna. Didaktički i prosvjetiteljski karakter basne imao je u preporodno doba veliku ulogu. Alegorijski karakter basne bio je vrlo pogodan za kritiziranje političke situacije u zemlji, što je utjecalo i na moralni odgoj. U „Zori dalmatinskoj“ bilježimo izlazak 40-ak basni. Tek su u trećoj godini izlaženja te kratke priče bile definirane kao basne. Ranije su ih žanrovski određivali kao „šurke“, „bajke“ ili „pripovisti“. Basne koje su izlazile u „Zori dalmatinskoj“ možemo svrstati u dvije skupine. To su basne svjetskih basnopisaca i prijevodi s drugih jezika (to je kod tih basni naglašeno) te basne domaćih stvaralaca koji su koristili svjetske basnopolisice kao motiv. Basne koje su izlazile u „Zori dalmatinskoj“ nisu bile samo prijevodi, nego imaju svoj karakterističan autorski pečat. Kao važne suradnike u „Zori dalmatinskoj“ ističemo Ignjata Alojzija Brlića i Jerolima Vrdoljaka Imoćanina.

Ignjat Alojzije Brlić u „Zori dalmatinskoj“ objavio je 18 basni. Basne je preuzimao od stranih basnopolisaca bez navođenja izvora, a nazivao ih je bajkama. Zajedničke osobine su im didaktičnost i kratkoća. Njegove kasnije basne koje objavljuje 1844. god. karakteriziraju kratkoća, dijalog i jasna pouka na kraju. Likovi tih basni su uglavnom životinje, ali pojavljuju se i stvari, prirodne pojave i biljke. Jeronim Vrdoljak Imoćanin objavljuje prve basne u 15. broju 2. godine izlaženja „Zore“, a nakon toga u trećoj godini. Prve njegove basne su „Slavichi i Jejna“ te „Xaba kornjača i soko“. Nakon toga izdaje basne „Ptica nepozvana“ i „Viće golubovah“. Karakteristika njegovih basni je borba pojedinac-društvo gdje pojedinac unosi nemir u društvo. Poruke su mu jasne i oblikovane kao poslovice. Posljednju basnu objavljuje 1847. god. pod naslovom „Čagalj i lovci“. Teme njegovih basni odgovaraju razdoblju preporoda kod nas jer stalno ističe potrebu sloge i zajedništva te kritizira preveliku individualnost.

Kako ističu Bacalja i Ivon (2012: 145) u svom članku „Basna u Zori dalmatinskoj“: „U kontekstu razvoja hrvatske dječje književnosti (jer se basna naziva graničnim žanrom) Zorini prijevodi su nakon Relkovića, Ferića i produkcije u ‘Danici’ prvi prinosi prevodilaštvu basni kod nas, ali i doprinosi (pokušaji) nacionalnom stvaralaštvu na području basne i prije Filipovićevih objava u pedesetim godinama, odnosno njegova rada u časopisu ‘Bosiljak’ iz šezdesetih godina 19. stoljeća.”

Karakteristike basne su dijalog, slikovitost i paraboličnost. Alegorija je jedna od najznačajnijih karakteristika basne pa tako možemo spomenuti basnu o životinjama i basnu o ljudskom društvu. Strukturu basne čini kratka ekspozičija, radnja u obliku dijaloga i na kraju jasna pouka koja je i bit basne. Svaki lik basne ima svoje osobine i suprotstavlja se drugom liku. Tako tu imamo borbu dobra i zla gdje se jedno suprotstavlja drugome.

Basne dijelimo na sedam vrsta:

- basne o životinjama – likovi su životinje koje imaju ljudske osobine (govor i razmišljanje), a dovode se u situacije koje su česte kod ljudi
- ljudske basne – ljudi su protagonisti priče, ljudi i životinje, ljudi i bogovi i inertna bića.
- basne biljnog carstva – protagonisti su biljke
- mitološke – protagonisti su božanstva
- inertne basne – protagonisti su predmet („Limeni vojnik”)
- agonarno – suprotstavljanje likova, kažnjavanje zla i pobjeda dobra
- etiološka basna – povijesne situacije (www.actualidadliteratura.com).

Lešić (2005: 436) definira basnu kao „kratku priču s moralnom poukom u stihu ili prozi u kojoj se ljudsko ponašanje predstavlja na alegorijski način, najčešće sa životinjama kao glavnim ličnostima. Pojedine ljudske osobine se projiciraju na određene životinje prema utvrđenim konvencijama prema kojima lisica predstavlja lukavost, lav moć, a vuk pohlepu. Takve kratke priče su redovito ironične, često i satirične, s moralnom osudom, koja je uglavnom zasnovana na zdravom razumu. Smisao iznesenog događaja u svijetu životinja svodi se na mudrost poslovice, a često je u poslovičnom obliku na kraju i formuliran. Kako svjedoče zapisani primjerci iz starog Egipta, antičke Grčke i drevne Indije, takve su priče bile oduvijek veoma popularne. U Europi se basna razvijala na tradiciji koju je zasnovao Ezop, grčki rob koji je živio u Maloj Aziji u 6. st. pr. Kr. Iako su sačuvane samo u varijantama koje su načinili kasniji basnopisci (Fedro i dr.), Ezopove basne su ostale najpopularniji model za tu vrstu priče. Rafinirani poetski oblik dali su joj Jean de la Fontaine u 17. st. i Krilov u 18. st.”

Basnu čine pripovijedanje kao početni dio te pouka kao završni dio basne. Događaji basne se odnose na ljude i na kraju se izvuce pouka.

Basna je jako bogat i poseban oblik književnosti. U predškolskim ustanovama u radu s djecom možemo ih koristiti na niz načina. U pripremnom dijelu razgovorom s djecom motiviramo ih da basnu povežu sa stvarnim životom, te ih na taj način moralno odgajamo. Nakon čitanja djeca mogu uzeti lutke, osmisliti dijalog i glumiti likove iz basni. Tako razvijaju kreativnost, obogaćuju rječnik, socijaliziraju se, osamostaljuju i razvijaju samopoštovanje. Odgojitelj treba potaknuti djecu da samostalno rade, povezuju radnju basne sa stvarnošću i iz svega izvuku pouku i tako zavole basnu kao važan dio književnosti.

Postoje različita razmišljanja o namjeni basne. Neki smatraju da basne nisu nikad pisane za djecu pa prema tome njima nikako nisu primjerene, drugi smatraju da su one djeci poučne, a treći smatraju da su čak pogodne kao dio školske lektire, ali treba napraviti pametan i stručan odabir. Djeci najprimjereniji svjetski autori basni su Ezop, La Fontaine, Krilov, ali među

njihovim djelima moramo pronaći ona koja će djeca lakše shvatiti i razumjeti njihovu pouku u kojoj se i krije njihov smisao i vrijednost. Ako znamo dobro odabrati basnu i učiniti je bliskom djetetu, tada će ona imati veliku odgojnu vrijednost i iako nije namijenjena djeci, može se koristiti u radu s njima zbog svojih brojnih karakteristika prikladnih djeci, najprije zbog svoje pouke. Razgovorom s djecom o osobinama likova iz basne moramo približiti djeci osobine životinja da ih oni mogu povezati sa stvarnim ljudima i situacijama.

Basne su u prošlosti pisane kao kritika društva i vlasti vremena u kojem je autor živio. Često su vrlo složene i pune prikrivene kritike, osude i pesimističnih iskustava odraslih ljudi. Likovi basne prikazivali su karaktere ljudi, lukavost, prepređenost, lažljivost, snagu, nezavisnost, poštenje, marljivost i lijenost. Jedna životinja, npr. lisica, uvijek je bila lukava, prepređena i po tome prepoznatljiva. Karakteri životinja u basnama su nepromjenjivi. Zbog svega toga razumijevanje basne djeci nije uopće lako. Kod interpretacije basne moramo pametno izabrati basnu u kojoj će djeca lako shvatiti pouku i povezati ju sa svojom svakodnevicom.

- Ezopove basne

Malo podataka danas imamo o Grku Ezopu koji je postavio temelje te drevne vrste književnosti. Živio je kako se pretpostavlja od 560. do 640. godine prije Krista. On je svoje basne pričao, nije ih zapisivao, a njegovom gospodaru se jako sviđalo njegovo pričanje pa ga je oslobodio. Pomoću humora i alegorije govorio je o osobinama i životu ljudi svog vremena. Glavni likovi su mu bili životinje, katkada stvari, a njihovi karakteri, odnosi među njima i ponašanje su ljudski. Svaka basna ima pouku na kraju. Pretpostavlja se da je promatrao život oko sebe i prema nekim situacijama koje je vidio pričao je basnu. U njegovim basnama pripovijedanje je vrlo kratko, nema opisa, događaji su brzi, a rečenice vrlo kratke. Likovi su mu često šaljivi i zabavni, a svojim poukama daju djeci važne moralne životne lekcije. Njegove basne kritizirale su vlast tog doba i zlouporabu moći u vrijeme tiranije vlasti u Grčkoj. Zbog toga je radnja nekih njegovih basni gruba i brutalna pa su te basne namjerno krivo prevedene da se ublaži ta grubost. Ezop je pomoću svojih basni i likova životinja neupadljivo kritizirao vlast tog vremena i govorio ono što javno nikako nije mogao jer bi bio kažnjen. Primjer jedne njegove basne je „Kornjača i zec“. Tu imamo priču o arogantnom i samouvjerenom zecu koji za vrijeme utrke s kornjačom zaspi. Kornjača je samouvjerena, hrabra i odlučna te pobjeđuje zeca. Tu autor prikazuje da slabiji moraju iskoristiti glupost i nepažnju jačih kako bi dobili malenu šansu za uspjeh. Autor tu želi pokazati borbu slabijih i nemoćnih s jačim i moćnijima i kako možemo upornošću i hrabrošću postići nemoguće.

Neke njegove basne su: „Cvrčak i mrav“, „Gavran i lisica“, „Kornjača i zec“, „Lav i miš“, „Lisica bez repa“, „Lisica i jarac“, „Žaba i vol“, „Vuk i ždral“ i „Magarac i konj“.

1.2. LISICA I GROŽĐE

Lisica, videći grožđe na visokoj lozi, pokuša ga na sve načine dohvatiti. Nikako nije mogla doći do njega. Kad je sve probala, ona se okrene i ode govoreći: „Još je kiselo. Ništa ne valja. Trnu zubi od njega.“

Autor tu jasno prikazuje lisicu koja omalovažava i podcjenjuje nešto što joj je nedostižno da lakše prevlada svoju nemoć. Ako razmislimo o ljudima, slične karaktere možemo naći i među njima.

1.3. ZEUS I PČELA

Jedna pčela odleti na Olimp i ponese Zeusu na dar mirisnog i zrelog meda. Zeus se toliko obraduje da joj obeća sve što poželi. Pčela je poželjela sljedeće: „Daj mi jedan žalac, da mogu ubosti svakoga tko pokuša da mi krade med.“ To Zeusa razljuti, jer je Zeus volio ljude. Ali obećanje je obećanje. Zato da pčeli žalac koji će i pčeli donijeti smrt ako ga upotrijebi. Od tada, pa i dan danas, svaka pčela ima samo jedan žalac. Ako nekog ubode, sama umre.

Autor tu jasno ističe kako moramo paziti kome i kad nešto obećavamo, a kad obećamo to moramo i ispuniti¹.

- Jean de la Fontaine

Bio je pjesnik i basnopisac. Rođen je 1621. godine u Parizu, a umro je 1695. Potekao je iz bogate građanske obitelji. Bio je na dvoru kralja Luja XIV. i kretao se u visokim plemićkim krugovima. Uzori su mu bili Ezop i Fedro, ali on ih je obogatio tako da je basne oslobodio jasnih didaktičkih značajki. Njegove basne tako postaju male minijaturene drame, opisujući kratko ambijent u kojima se radnja događa. Fontaineove basne su remek djela svjetske književnosti. Opus koji je stvorio iznosi 12 knjiga ili 240 basni, a to je jako dug period pa se jasno vidi autorova evolucija, odnosno promjena stila. Svojim je pisanjem utjecao i na kasnije basnopolisce. Svoje je basne obogatio elementima satire, drame i poezije na svoj poseban način.

¹ <https://www.enciklopedija.hr-članak/36168>, pristupljeno 10. 12. 2023)

Prvo njegovo djelo basni objavljeno je 31. ožujka 1668. godine. Likovi njegovih basni ispod svog karaktera kriju ljudske mane, nedostatke i slabosti. Karakteristika njegovih basni je da u njima stradaju dobri jer nisu bili dovoljno spretni i snalažljivi, a pobjeđuju zli. Važna osobina njegovih basni je da autor u njima prikazuje osobine francuskog društva tog vremena. Moral basne nije jasno izrečen jednom jasnom rečenicom, već čitatelj mora sam pronaći pouku. Autor moral izriče s oštrinom i vrlo grubom osudom vlasti. Poznata je njegova basna o kornjači i zecu po uzoru na Ezopa. Zec je spavao pa je kornjača, iako spora, prva stigla na cilj u teci. Fontaine tu jasno ističe pouku: „Trčanje ne pomaže ako ne krenemo na vrijeme.“ Kod Ezopove basne sami moramo razmisliti o pouci. Basnom „Vuk i janje“ ističe pouku: „Razlozi jačega uvijek su najbolji.“ Čitajući Ezopovu verziju basne pomoću autorovog zaključka sami moramo izvući pouku. Neke njegove basne su: „Smrt i drvosječa“, „Životinje oboljele od kuge“, „Vrana i lisica“, „Žaba i vol“ i „Koka zlatnih jaja“².

- Goothold Ephraim Lessing

Rođen je 1729., a umro 1781. godine. Bio je njemački književnik, teoretičar i kritičar. Odbacio je očev strogi patrijarhalni odgoj i borio se za prosvjetiteljske ideje. Bio je predstavnik građanske književnosti i prosvjetiteljstva. Otac mu je bio pastor i jako ga je strogo odgajao. Borio se za humanizam i toleranciju i odbacio očeve stroge ideje. Njegovo djelo „Mladi učenjak“ je komedija u kojoj kritizira licemjerje. Pisao je i mjesečne priloge „Najnovije iz carstva duha“. Dosta se kritički osvrće na kulturu svojeg doba. Njegova tragedija „Miss Sara Simpson“ je njemačka građanska drama. Značajna je jer autor tu prekida dotadašnje pravilo pridržavanja po kojem samo plemići i kraljevi mogu biti nosioci tragedije, on uvodi i pripadnike nižeg plemstva i građanstva. Zajedno s filozofom Mendelssohnom pokreće časopis „Pisma o najnovijoj književnosti“. Tu komentira suvremenu književnost. Studirao je teologiju i napisao brojna djela i drame. Godine 1759. objavio je tri knjige basni. U tim svojim djelima ističe raspravu o značajkama basne kao književne vrste. Značajna je i drama o doktoru „Doktor Faust“, estetska rasprava „Laokoont ili o međama likovnih umjetnosti i pjesništva“, rasprava o razlici likovnih umjetnosti i pjesništva. Pokretač je časopisa „Hamburška dramaturgija“. Tu se zauzima za suvremenu građansku dramu. Lessingovo stvaralaštvo karakterizira vjera u napredak, tolerancija i humanizam, a njegovo ime je simbol prosvjetiteljskih ideja.³

² <https://www.ljevakškole.hr-blog> (pristupljeno 10. 1. 2024)

³ <https://www.enciklopedija.hr-članak/36168>

1.4. HRAST I SVINJA

Neka se proždrljiva svinja, pod visokim hrastom, točila plodom koji je padao na tlo. Dok je još žvakala jedan žir, već bi očima proždirala i drugi. „Nezahvalna živino!“, doviknu mu napokon hrast. „Hraniš se mojim plodovima, a da u visinu ne upraviš niti jedan zahvalni pogled.“ Svinja zastane i na trenutak zarokće odgovor: „Moji zahvalni pogledi ne bi izostali kad bih samo znala da si poradi mene prosuo svoje žirove.“

Autor ovdje ističe pohlepnu i sebičnu svinju kojoj je bilo u cilju samo dobro se najesti. Svinja je ovdje svojom proždrljivošću prikazala sebičnog i pohlepnog čovjeka kojem je u cilju bilo samo što brže i što više zgrabiti⁴.

- Ivan Andrejevič Krilov

Ivan Andrejevič Krilov ruski je basnopolisac koji je rođen 1769. u Moskvi ili 1768. u Sankt Petersburgu, a umro je 1844. godine. Okušao se kao komediograf i izvođač. Autor je satiričkog časopisa, „Pošta duhov“ te nakladnik drugog časopisa, „Zritel“ sve dok nije stavljen pod redarstvenu pasku. Do 1804. godine je bio u nemilosti vlasti. Popularnost je stekao komedijom „Pomodni dućan“. Svjetsku slavu i popularnost je stekao basnama, a prvu knjigu basni je izdao 1809. godine. Slijedio je La Fontaineov i Lessingov prosvjetiteljski model, ali ga je prepravio i prilagodio ruskim prilikama. Veliki dio njegovih basni kritizira rusku svakodnevicu, birokraciju i cenzuru, ali i svakodnevne obične mane i poroke. Kritizirao je i neke povijesne ličnosti svog vremena. Čitajući njegove basne jasno osjećamo njegove uzore, ali ne možemo osporiti i zanemariti njegov neponovljiv i poseban stil. Znatno je utjecao na oslobađanje ruskog književnog jezika od normi u 18. st. Mnoge njegove misli i citati postale su dio ruskog narodnog jezika. Možemo tako spomenuti njegovu verziju basne „Hrast i svinja“, u kojoj on pomoću svinje koja je poznata kao životinja koja ne može podići glavu, prikazuje ljudski karakter pohlepe, zlobe, lijenosti i okrenutosti samo sebi. Krilov nam je ovdje prikazao ljude svog vremena u Rusiji koji lijenošću i neznanjem očekuju sve dobiti na pladnju.⁵

⁴ <https://www.enciklopedija.hr-članak/36168>

⁵ <https://www.enciklopedija.hr/članak/33960>

1.5. PIJETAO I BISER

Na bunjištu je pijetao biser iščeprkao
I gledajuć ga mrko
On reče: „ Kad bi bila bar
Od koristi ta glupa stvar!
Nije li smiješno što je tako cijene?
Na primjer, što se tiče mene.
Ja volim većma
Zrno ječma
Ono doduše nimalo ne sija,
No zato prija.“

Pijetao ne zna što ima u rukama i umjesto da se potruži saznati što ima, on to objavljuje kao „glupu stvar“. I. A. Krilov ovdje jasno prikazuje karakter ljudi koji ništa ne žele naučiti, ništa ne shvaćaju i ne razumiju. Radije će nešto proglasiti kao beskorisno, nego da se potruže saznati što je to što imaju u rukama. Autor tu prikazuje čovjeka koji uopće ne shvaća koliko malo zna. Nasuprot tome mudar čovjek će otvoreno priznati svoje neznanje.

- Pančatantra

Zima (2002: 183–184) u pogovoru knjige „Basne“ navodi kako je: „Pančatantra zbirka tekstova stare indijske književnosti. Nastala je vrlo davno, a nepoznato je točno vrijeme i mjesto njezina nastanka. Mogući autor teksta je brahman Višnušarman, ali pripisivanje Pančatantra njemu nije dokazano. Jednako tako je teško odrediti vrijeme nastanka pa se prema nekim dijelovima teksta pretpostavlja da je nastala između trećeg i petog stoljeća nove ere. Naziv Pančatantra znači „petoknjižje“ i označava strukturu djela od pet knjiga. Svaka od pet knjiga ima svoju glavnu temu o kojoj se govori u uvodu, a u prvom poglavlju se iznosi glavna tema čitavog djela. Riječ je o zadatku što ga je brahman Višnušarman dobio da poduči tri kraljeva sina političkom umijeću. U uvodu se navodi i ime kralja Amaršakti. Višnušarman, premda je bio star, prihvaća zadatak i obećava da će za šest mjeseci podučiti kraljeve sinove politici tako da im u tome neće biti ravna. Kako bi to postigao, on sastavlja Pančatantru. Pet knjiga se bave razdvajanjem prijatelja, stjecanjem prijatelja, vranama i sovama, gubitkom stečenog i nepromišljenim djelovanjem. Tih pet knjiga je napisano zahtjevnim jezikom i vrlo su čvrsto strukturirane i isprepletene

razgranatim pričama. Kraće cjeline unutar tih većih pripovjednih cjelina čine cjelovite basne u kojima se javljaju životinjski i ljudski likovi. Neke se basne sastoje od mudrih izreka ili poslovice te se granaju u niz daljnjih dugačkih basni. Basne iz Pančatantra također sadržavaju elemente ezopovskog tipa, jer u njima životinjski likovi progovaraju o ljudima. Na hrvatski jezik je Pančatantru prvi put preveo Matija Antun Relković u 18. st. i to s francuskog prijevoda.”

2. OSNOVNE ZNAČAJKE BASNE I DIJETE

Jednostavnim dječjim jezikom basnu možemo opisati kao kratku priču u prozi ili stihu. Njezini likovi govore i ponašaju se kao ljudi i opisuju naše svakodnevne situacije i ljudske karaktere i odnose. Likovi u basnama su najčešće životinje, ljudi i stvari.

Strukturu bilo koje basne čine: jednostavnost, alegoričnost, ironičnost i aforističnost. Radnja se iskazuje kroz dijalog likova, a on je kratak i jasan bez kompliciranih opisa situacija. Kad s djetetom obrađujemo basnu, moramo ga konstruktivnim razgovorom motivirati da prepozna ponašanja likova u basni i da ih uspoređi sa stvarnim svakodnevnim situacijama u svojoj okolini. To je ono što je kod basne najvažnije. Basna je tekst koji ne možemo usporediti s nijednim drugim književnim djelom. Ona traži od čitatelja da prodre duboko u njen najdublji smisao i u značenje onoga što je pisac napisao. Basna traži otkrivanje istine koje krije njena pouka. U srednjem vijeku basna je služila piscu da neizravno i na nenametljiv način kaže sve ono što želi, a ne smije reći direktno. Nekad davno pisci su bili kažnjavani ako su u svojim djelima direktno kritizirali vlast. Svaka kritika je bila neugodna. Tako su nastale Ezopove basne. One su postale posebna i omiljena vrsta književnosti u kojoj je autor preko likova životinja kritizirao vlast. Zato je alegorija jedna od najvažnijih karakteristika basne. To je temelj basne. Često je radnja pojačana humorom i ironijom i zato je djeca vole. Basna se sastoji od fabule ili priče i pouke. Dužina jednog i drugog ovisi o stilu pojedinog autora. Kad radimo basnu s djecom, odabrat ćemo basnu s jasnom i kratkom poukom, jednostavnom fabulom protkanom humorom. Primjeri takvih basni koje možemo odabrati za djecu su: „Lisica i grožđe”, „Kornjača i zec”, „Gradski poljski miš”, „Lisica i roda” i „Gavran i lisica”. Kod basni namijenjenih djeci moramo paziti da nema kompliciranih situacija i složenih osobina likova. Radnja je prilagođena situacijama iz stvarnog života, a likovi imaju unaprijed određene karaktere. Likovi su često prilagođeni krajevima iz kojih autori basni dolaze. Tako hrvatski autori u basnu uvode pijetla, mačku, vuka, medvjeda, psa, lisicu, lastavicu, vranu i gavrana. Radnja je također prilagođena karakterima i situacijama ljudi iz naših krajeva. Kad čitamo basnu djeci u vrtiću, postigli smo svoj cilj ako je dijete pouku basne prenijelo u svoj život i iz

svog ponašanja izvuklo neku pouku. Dijete u razgovoru može ispričati svoj doživljaj povezan s radnjom basni, a mi ga možemo razgovorom motivirati da shvati i razumije kako je u toj situaciji reagirao i što može u svom ponašanju promijeniti.

3. ULOGA BASNE U ODGOJU PREDŠKOLSKE DJECE

Basne su jako bogat i raznolik dio književnosti. Koliko će mogućnosti pružiti djeci i kako ćemo ih iskoristiti, to najprije ovisi o odgojiteljima i o njihovoj stručnosti. Kroz basnu u djetetu možemo poticati razvoj govora, bogatiti njegov rječnik, jačati identitet, pozitivne osobine, komunikaciju, poticati prepoznavanje osjećaja, poticati razumijevanje socijalnih odnosa, prihvaćanje pravila ponašanja, uočavanje dobra i zla, pravde i nepravde i uočavanje problemskih situacija i načine reagiranja na njih. Djeca vole basne zato jer su kratke i pune brze radnje i likova. Basnama dijete možemo naučiti s kakvim se problemima može susresti u životu i kako na njih reagirati. Dijete se može poistovjetiti s nekim likovima ili situacijama iz basne. Tako će naučiti kako se u toj situaciji bolje postaviti. Basna će svojom poukom utjecati na oblikovanje socijalnih osobina djeteta, a isto tako i na oblikovanje moralnih osobina. Kroz basnu djeca jako dobro razvijaju svoju kreativnost jer basne se odlikuje živopisnom radnjom i karakterima svojih likova pa time privlače dječju pažnju.

Basne su se ranije koristile za moralni odgoj djeteta. Učitelji su preko moralne pouke i pozitivnih i negativnih likova učili djecu kako se treba ponašati u svakodnevnom životu. Bilo je važno da priča odgovara sredini u kojoj dijete živi. Basne su na taj način imale veliku didaktičku ulogu i moralno odgojnu važnost.

Lagumdžija (2000: 26–28) u svom djelu „Basna u osnovnoškolskoj nastavi“ ističe: „Dječji pedagozi smatraju da basne imaju veliku odgojno obrazovnu vrijednost i dijete ih može pratiti i tijekom predškolske dobi. Isto tako moramo postaviti pitanje mogu li djeca shvatiti poruku basne jer je ona uglavnom skrivena, hoće li je tako mala djeca doživjeti na pravi način te kako ju odabrati i iskoristiti njezin sadržaj.”

Basne zaokupljaju djecu i oni ih vole jer su likovi životinje i to vrlo često u zanimljivim i njima smiješnim situacijama. Dijete se vrlo često može poistovjetiti s nekom situacijom ili problemom iz basne ili može naći takav primjer u svojoj okolini. Tako će ona utjecati na oblikovanje djetetove osobnosti i njegovog karaktera. Dijete može shvatiti gdje je pogriješilo i kako u određenim situacijama može reagirati bolje. Može se poistovjetiti s nekim likom i tako shvatiti kako će bolje i primjerenije reagirati i kako će bolje nekom pomoći. Kroz razne aktivnosti dijete će isto tako razvijati ljubav prema književnosti i svoju kreativnost.

Odgojitelj mora znati odabrati basnu da djetetu stvori osjećaj moralnih vrijednosti i vrijednost borbe protiv zla. Ne smije odabrati basnu punu gorčine i očaja da dijete pomisli kako borba za dobro nema nikakvog smisla.

Dijete predškolske dobi karakterizira kratkotrajna pažnja, nepredvidivost, želja za istraživanjem, otkrivanjem i učenjem. Mašta oblikuje i karakterizira djetetovu igru kao što su izrada lutaka, igra avionima, autićima i igre građenja. One služe djetetu za razvoj strpljivosti i koncentracije kad bude odrastao čovjek i kad bude morao pronaći rješenja određenih problema. Priča kod djeteta uvježbava i razvija maštu i potiče radoznalost i znatiželju, a dijete tako usvaja nova znanja i uči. Među pričama djeteta predškolske dobi nezaobilazne su basne. Najprimjerenije su mu Ezopove ili La Fontaineove, a i Krilovljeve. Najpoznatije su: „Cvrčak i mrav”, „Zec i kornjača”, „Lisica i roda” i „Gavran i lisica”. Kroz svoje kratke tekstove i pouke basne uče dijete strpljenju, povjerenju, ljubavi, hrabrosti, poštenju i suosjećanju.

Iako obično djeci priče čitamo prije spavanja, basne je dobro čitati tokom dana jer će se tako moći usmjeriti na njihovu poruku. Vrlo je važno dijete potaknuti da doda vlastiti doživljaj basne i interpretaciju kroz razna jednostavna pitanja. Pitanjima ćemo pokazati djetetu da i mi razmišljamo o basni, a obavezno moramo pohvaliti svaki njegov odgovor i ne tražiti onaj točan. Spoznaja da je dijete svojim mišljenjem pomoglo odrasloj osobi da nešto shvati ispunit će dijete zadovoljstvom i utjecati na razvoj njegova samopouzdanja.

Osnova basne je u njenoj pouci, a izražava se alegorično. Likovi životinja u basni alegorijski nam prikazuju ljudske osobine (lisica je lukava, pas vjeran prijatelj, sova mudra, a vuk je zao) i to je osnova basne koju dijete mora shvatiti. Obično se kroz basnu iznosi jedan događaj u kojem se otkriva karakter likova, a zapravo se na taj način prikazuje ljudsko ponašanje. Basne djeluju na djetetovo moralno ponašanje, ali na više načina. Dijete kroz basnu shvaća da ne želi napraviti nešto što je neka životinja napravila i ne želi biti poput nje pa preko basne upoznaje životinje, prirodu i odnos čovjeka prema prirodi. Temelj analize basne s djetetom je analiza likova i otkrivanje njihovog alegorijskog značenja te isticanje i prepoznavanje pouke.

Djeca u predškolskoj dobi vole basne i rado ih prihvaćaju pa ih lako možemo povezati s raznim drugim aktivnostima i tako raditi na svestranom razvoju djetetove osobnosti. Možemo s djecom izrađivati lutke, napraviti malo kazalište, djeca mogu glumiti, učiti o životu raznih životinja, dalekih krajeva i o postupcima likova iz basne. Možemo ih odvesti u prirodu da upoznaju, ako mogu, likove iz basne. Mogućnosti te male priče su vrlo velike i brojne, a o našim idejama i mašti ovisi koliko ćemo te mogućnosti iskoristiti.

Najvažnije je da odgojitelj odabere primjerenu basnu za svoju grupu i da pripremi djecu na spoznaju i uživanje u radnji. Osnovni zadaci takvih aktivnosti su: poticati interes za knjigu

i priču, poticati dijete na razumijevanje svojih i tuđih osjećaja, pravila ponašanja i rješavanja sukoba, na razvijanje kreativnog izražavanja djeteta u govornom, likovnom i scenskom području, poticati ga da razlikuje dobre i loše osobine i na jačanje emocionalne bliskosti između onoga koji čita i djeteta koje sluša.

Solar (1984: 73–74) u svojoj „Teoriji književnosti“ ističe važnu činjenicu da je osnova basne njena alegorija. Otkrivanje njenog alegorijskog značenja teksta i likova je glavni smisao te vrste književnosti.

Javor (2003: 141–142) u poglavlju „Slikovnice s basnama“ časopisa „Zlatni danci“ pobliže objašnjava na što moramo paziti kad djetetu nudimo basne. Razlika između basni u prošlosti i danas je u tome što su učitelji nekad koristili basnu za moralno poučavanje djece, a danas je najvažnija njihova umjetnička vrijednost. Danas se smatra da su za djecu najprimjerenije kratkoća basne i životinje kao glavni likovi. Djeca životinje iz basni poistovjećuju sa svojim kućnim ljubimcima uz koje su jako vezani i sa sebi bliskim osobama. Dramski karakter basne i forma dijaloga im je isto tako vrlo privlačna i primjerena. Kratki zaplet i rasplet, kao i borba dobra i zla prikladni su za njihovu dob. Basna je svojom formom pogodna za kratke dramatizacije. Osnova basne je razumijevanje pouke što djecu najmanje privlači. Veliki dio basni ima složenu formu, karakterističnu okrutnost i bezobzirnost. Za njihovo razumijevanje djeca moraju imati životno iskustvo. Zato su one primjerene samo odraslima. Djeci basne odabiremo ozbiljno i odgovorno, poštujući njihove želje i njihovu dob. Knjiga iz koje im čitamo mora biti formirana kao slikovnica.

3.1. RECEPCIJA BASNE U VRTIČKOJ DOBI

Najraniji tekstovi mnoge djece rane predškolske dobi koje su im roditelji čitali bile su bajke i basne. Basna je za razliku od bajke kraća priča u prozi ili stihu. Može biti šaljiva (Krklec) ili poučna.

Basna je posebna vrsta književnosti koja dijete na indirektan, nenametljiv način uči što je dobro, a što pogrešno u nekoj situaciji. Djetetu predškolske dobi ponudit ćemo basnu gdje dobro pobjeđuje zlo i gdje ono uočava jasnu pouku. Basna omogućava osmišljavanje velikog broja pratećih aktivnosti kojima kod djeteta potičemo razvoj: govornog, scenskog, likovnog, glazbenog i emocionalnog područja. Dijete se uz basnu uči i upoznaje neke životinje koje do sada nije poznavalo i tako širi svoje znanje. Odgojitelj mora djetetu istaknuti nove pojmove u tekstu: usko, široko, plitko, duboko, dugo i kratko, a uči i o ishrani životinja i o dalekim i nepoznatim krajevima. Basne ćemo u vrtiću popratiti uvodnim, pripremnim razgovorom,

dramatizacijom, izradom lutaka i likovnim izražavanjem. Razgovarat ćemo s djetetom bez ispravljavanja njegovih riječi i traženja točnog odgovora. Pohvalit ćemo njegovu aktivnost i interes i potaknuti razmišljanje, uočavanje i povezivanje sa stvarnošću. Kroz razgovor ćemo ohrabriti dijete da na svoj način interpretira djelo i da se samostalno izražava i komunicira te tako razvija svoj rječnik. Dijete mora shvatiti da i mi analiziramo radnju i likove i razmišljamo o basni.

Peko i Munjiza (2003: 165) u zborniku „Zlatni danci“ ističu glavni smisao basne u obrazovanju. Život koji nas okružuje pun je promjena i samostalno upravljamo našom budućnošću. Zato basna pruža mogućnost za razvoj vlastitih osobina te poticanje sposobnosti i stavova koji su nam vrijedni i korisni u odrasloj dobi.

- Moralno-idejna vrijednost basne

Mnoga umjetnička djela svojim sadržajem mogu bitno utjecati na cjelokupni emocionalni razvoj djeteta pa i na formiranje njegovih moralnih vrijednosti. Kroz sadržaje tih djela djeca spoznaju teškoće i želje ljudi, njihove mane i vrline. Basna kao vrijedno umjetničko djelo svojim sadržajem, svojom jasnom poukom na kraju bitno utječe na djetetove moralno-etičke vrijednosti. Basna je moralno vrlo vrijedan tekst, a odlikuje se s više međusobno isprepletenih ideja. Djecu treba poticati kroz razgovor da pronađu što više tih ideja i tako shvate bit basne. Kako će djeca shvatiti tu moralno-etičku bit basne ovisi o dobi djece, a i o tome kako smo ih na čitanje basne motivirali. Dijete se obično uživi u ono što doživljava glavni junak. Kroz razgovor dijete ćemo dovesti do spoznaje da se i mnogi ljudi u njegovoj sredini ponašaju slično tom liku. Životinje u basnama sa svojim pozitivnim i negativnim osobinama predstavljaju osobine ljudi. One u basnama obično imaju one osobine koje se vrlo lako mogu pronaći u svakoj našoj sredini: dvoličnost, lakovjernost, naivnost lažljivost i lukavost. Da bi dijete shvatilo smisao basne, moramo mu pomoći da shvati osobine životinja koje se pojavljuju u njoj. Obično mrav predstavlja vrijedne ljude, lav moćnike, vuk predstavlja razbojnika i prevrtljivce, pas vjerne prijatelje, a lisica lukavce. Mlađa djeca nisu još sazrela za moralno prosuđivanje likova i ljudi, ali moralni doživljaj basne može znatno pridonijeti njihovom moralnom razvoju.

Peko i Munjiza (2003: 168) u zborniku radova „Zlatni danci“ navode primjer kako s djecom obraditi basnu Lav i miš: „Dok je lav spavao, pretrči mu miš preko usta. On se probudi, uhvati ga i spremao se da ga proždre, ali ga ovaj zamoli neka ga ne pojede govoreći da će mu uzvratiti veliku zahvalnost ako ga poštedi. Lav se nasmije i pusti ga. Poslije kratkog vremena dogodilo se zaista da se lav spasio uslugom miša. Kad je, naime, ostao svezan o neko drvo, uhvaćen užetom koji su lovci postavili, miš ga tada začuje gdje stenje, dođe, oglođe uže i oslobodivši ga

reče: 'Ti si me tada ismijao jer nisi očekivao da ćeš od mene dobiti zauzvrat dobročinstvo. Sada pak znaj da i u miševa postoji zahvalnost'."

Dijete može stvoriti svoje završetke Ezopove basne „Lav i miš”, a na kraju može usporediti svoj završetak s pravim. Navedena basna može biti osnova za razgovor. Što je to lukavstvo i prijevara? Neka djeca navedu primjere. Neka istaknu tko ih je prevario i kako su tada reagirali? Jesu li reagirali ispravno?

Basnu možemo dramatizirati i navesti djecu da sama osmišljavaju dijaloge. Cilj aktivnosti je da djeca shvate osobine likova i povežu ih sa stvarnošću i na taj način shvate pouku. To je jedan od oblika moralnog razvoja djeteta predškolske dobi

3.2. KAKO DIJETE RAZUMIJE BASNU?

Mlađem uzrastu djece, pogotovo u predškolskom razdoblju, razumijevanje basne nije uopće lako. Oni često ne mogu razumjeti pouku jer basna katkada nije primjerena njihovoj dobi. Basnopisci u basnama prikazuju iskustva i osobine odraslih ljudi i većina njih u svemu tome nije razmišljala o djeci. Najvažnije je da shvate osobine likova u basni. Tako će uvijek lik janjeta dijete shvatiti kao nešto blago i nježno, vuka kao nešto zlo, lisicu kao lukavu, sovu kao pametnu i mudru, magarca kao vrijednog i mrava kao marljivog.

Blažetin (2003: 13) u zborniku radova „Zlatni danci“ opisuje način doživljaja basne „Lisica i roda“ kod djece. Autor pokušava odgovoriti na pitanje jesu li djeca svjesna alegorijskog značenja basne? Kako oni zamišljaju lisicu? Lisica u basni uzima, ali to ne nazivamo krađom jer je to etička kategorija karakteristična za ljude, a nikako za životinjski svijet. Kad čovjek uzme kokoš, to je krađa čak i ako ju uzima iz potrebe da se prehrani, a životinja uzima samo onoliko koliko joj je nužno potrebno i to ne zovemo krađom. To je ono što djeca moraju shvatiti i razumjeti kad im čitamo basnu, ta alegorija koja je glavna osobina basne.

3.2.1. NOVIJE OBJAVE SVJETSKIH BASNOPISACA U SLIKOVNICAMA I KNJIGAMA U HRVATSKOJ

Jedna od najznačajnijih suvremenih objava La Fontaineovih basni je ona iz 1961. (Zagreb, Naša djeca) u prijevodu Slavka Ježića i ilustracijama Vladimira Kirina. U toj slikovnici nalazimo basne koje su bile razumljive i predškolskoj djeci. Bile su tu između ostalih: „Lisica i roda”, „Cvrčak i mrav” i „Gavran i lisica”. Isti izdavač objavljuje 1981. četiri slikovnice Ezopovih basni („Lisica i orao”, „Lisica i roda”, „Pohlepan pas”, „Vuk i janje”). Nešto kasnije kod nas

su objavljene slikovnice Krilovljevih basni s ilustracijama Dušana Maleševića. Tako je 1982. objavljena slikovnica „Magarac i slavuj” (I. A. Krilov, Zagreb, Naša djeca). Jedno od značajnijih izdanja basni kod nas je i knjiga iz 1996. godine (Ezop, „Izabrane basne”, Zagreb, Profil). No neki moderniji autori u Hrvatskoj stvorili su djela u kojima su puno bolje približili basne djeci. Jedan od takvih predstavnika je Gustav Krklec s knjigom „Telegrafске basne”. Krkleca možemo slobodno nazvati klasikom hrvatske književnosti na području basne. On u svojim basnama nije samo dijelio pouke, već mu je bio cilj oblikovati ih na smiješan način i tako doprijeti do djece. U njegovim basnama radnja je minimalna, gotovo je i nema. On djecu uči kako biti bolji i kako se treba primjereno ponašati. Na tragu Krklecovih basni je i suvremeni hrvatski basnopolisac Vladimir Halovanić. Kako ističe Dubravka Zima njegove basne su kratke, sastoje se od četiri stiha i stoga nalikuju Krklecovim „Telegrafskim basnama”. (Zima, 2002: 198)

Sve basne su jako sažete i kratke sa životinjama i drugim zanimljivim likovima (npr. u Halovanića su likovi ormar i brava u basni „Šutnja je zlato“ ili mraz u basni „Brbljavac“) i djeca te likove mogu povezati sa svojim kućnim ljubimcima ili drugim sadržajima iz svoje okoline i u njima uživati kroz razne prateće aktivnosti.

3.3. BASNA U ODGOJU DJETETA

Djeca predškolske dobi su brza, energična i živahna. Pri aktivnostima ne mogu dugo zadržati pažnju. Karakteristika predškolskog djeteta, koja je jako važna, je da dijete nikako ne voli kad mu netko stalno nešto brani ili ga uči. Tada se dijete osjeća nezrelo i nesposobno. Basna je vrlo kratak oblik književnosti u kojem njezini likovi kroz razne često smiješne situacije i likove koji imaju dobre i loše osobine vrlo pozitivno utječu na djecu. Upravo pomoću basne može spoznati o kakvim se situacijama može susresti u životu, koje je situacije mogao/mogla drukčije riješiti, kako pomoći ljudima i koje su dobre, a koje loše ljudske osobine. Svaki lik u basni ima neku ljudsku osobinu (tvrdoglavost, stidljivost, okrutnost, proždrljivost, lukavost i bahatost). Čitanjem basni djetetu utjecat ćemo na razvoj njegove kreativnosti. Likovi basne su životinje pa će djeca izrađivati lutke, učiti basnu i glumiti ju, crtati će likove iz basni, prepričavati je i razgovarati o likovima.

Basne su posebna vrsta književnosti, ali se u školskom planu i programu uglavnom navode svjetski autori, a vrlo malo hrvatski. Nekad su roditelji čitali i pričali djeci basne želeći im na taj način prenijeti velike životne mudrosti na nenametljiv način. Djetetu, a pogotovo predškolske dobi, je teško shvatiti slojeviti značaj basne i zato to mora biti basna u kojoj su

likovi bliski svojim osobinama dječjem svijetu, a to su na primjer: „Zec i kornjača”, „Lisica i roda”, „Lisica i grožđe”, „Lisica i gavran” i „Lav i magarac”. Pri radu s djecom birat ćemo basne u kojima pobjeđuje dobro, jer ako nije tako, djeca će misliti da borba protiv zla nema smisla.

Basna na svoj poseban način ima utjecaj na odgoj djeteta. Kroz povijest učitelji su koristili basne za razvoj moralnih osobina djece, za razlikovanje dobra i zla i oblikovanje djetetova karaktera. Danas basna nije učiteljski priručnik i sredstvo za učenje, već je priča kojom kroz socijalizaciju i nenametljiv razgovor postizemo iste te vrijednosti. Zato basna ima u radu s djecom veliki značaj i nikako je ne smijemo zanemariti.

Osnovna vrijednost čitanja basni je posebna emocionalna veza koju gradimo s djetetom razgovarajući s njim. To je i način razvijanja komunikacije, socijalizacije i način obogaćivanja rječnika. Basna na mnogo načina nenametljivo i neprimjetno priprema dijete za školu.

Na taj način isto tako dijete razvija i maštu. Mašta kasnije oblikuje sve djetetove radnje od pripremanja hrane do biranja odjeće. Čitanjem basne potiču različita ponašanja, znatiželju, napetost i uzbuđenje pa čak i tjeskobu koje se javljaju pri slušanju basni. Time se postavljaju temelji djetetu za razvoj suosjećanja, odnosno prepoznavanje osjećaja druge osobe. Slušajući basne, dijete usvaja različita znanja iz njih. Može naučiti neke nove nepoznate životinje i krajeve.

3.4. PRISTUP OBRADI BASNE U VRTIĆU

U radu s predškolskom djecom u svim aktivnostima, pa tako i u obradi basni, najvažnija područja koje moramo razvijati su govor i komunikacija. Pri odabiru basni i aktivnosti odgojitelj mora voditi računa o dobi djeteta i o njegovim mentalnim sposobnostima. Odgojitelj je kroz cijeli taj proces samo pratitelj i koordinator. Dijete se u komunikaciji tijekom svih aktivnosti služi verbalnim i neverbalnim jezikom. Pomoći ćemo djetetu da konstruktivno sluša i dogovara se s prijateljima i da svi međusobno zajedno rade i pomažu jedan drugome. Pri svemu tome bit ćemo cijelo vrijeme uz djecu, ali na nenametljiv način. Nikako nećemo nametati svoje mišljenje ni ispravljati dijete. Ohrabrit ćemo ga da se izražava verbalno, da se dogovara, da surađuje, da razvija svoje samopoštovanje i samopouzdanje. Dijete mora razvijati sposobnost slušanja i razumijevanja onoga što mu drugi govore i na temelju toga izraziti ono što je zamislilo. Kroz aktivnosti koje ćemo zajedno isplanirati razvijat će osjećaj za estetiku, osjećaj za lijepo, ljubav prema svim vrstama umjetnosti, tehnikama i materijalima. Verbalno i neverbalno izražavanje će pomoći djetetu da nauči pronaći odgovarajuće riječi za ono što želi reći ovisno o situaciji. Osim toga, pomoću književnoumjetničkih aktivnosti razvijamo kod

djeteta kreativnost i osjećaj za lijepo. Književnost općenito, a tako i basna djeluje na cjeloviti razvoj djeteta. Ako vodimo djecu u knjižnicu i zajedno s njima biramo knjige koje ćemo čitati, to razvija ljubav prema knjizi i stalnu naviku odlaska u tu ustanovu. Basne kao jedna posebna vrsta književnosti zaslužuju našu pozornost. Pri odabiru basne moramo paziti da je ona prikladna djetetu po likovima, po zapletu, temi i pouci koju će dijete iz nje izvući. Pazit ćemo da je to basna u kojoj pobjeđuje dobro tako da dijete shvati vrijednost dobra i da shvati da se za dobro vrijedi namučiti i boriti.

Primjer jedne takve obrade basne je basna „Lisica i roda” u vrtiću Bubamara u Benkovcu. Prije samog čitanja basne odgojiteljica je provela niz pripremnih aktivnosti. Cilj je razvijati govor i komunikaciju kod djeteta, sposobnost dogovaranja, izražavanja svog mišljenja, samopoštovanja i samopouzdanja. Djeca su igrala igre pantomime u kojima su oponašala kretnje i glasanje životinja. Kroz te igre razvija se djetetova pažnja i aktivno slušanje, a i upoznaju se s nekim vrstama životinja iz basne. Slijedile su pripreme aktivnosti. Odgojitelj i djeca uz suradnju s roditeljima pripremaju materijal za izradu lutki. Lutke se izrađuju u vrtiću. Djeci se omogućuje da izraze svoje ideje i sudjeluju u izradi cjelokupnog materijala. Izradili su kuću lisice u šumi. Nakon izrade cjelokupnog materijala priprema se dramatizacija. Djeci se podijele uloge i zajedno se uvježbavao dramatizirani tekst basne. Odgojitelj sve samo koordinira, pomaže i nudi materijal. Kroz temu basne djeca su shvatila da ne smijemo učiniti drugome ono što ne želimo da drugi učine nama. Odgojiteljica je pričala s djecom pa su oni tu pouku povezali sa svojim iskustvima i iznosili primjere kad je njih netko prevario. Nakon provedene aktivnosti djeca su još dugo vremena glumila likove basni s lutkama i bez njih, crtala likove, kuhali kao lisica i roda u kuhinji i pričali međusobno o svemu. Zajedno su izradili i didaktičku igru u kojoj lisica mora doći kod rode i obrnuto. Aktivnost je postigla svoj cilj jer su djeca shvatila pouku koju je pisac basne želio poručiti djeci.

4. HRVATSKI BASNOPISCI

Basne jednostavno možemo definirati kao kratke priče u kojim su glavni likovi najčešće životinje, ali i biljke, ljudi i stvari. Likovi imaju svoje karakteristične osobine koje se nikada ne mijenjaju. Životinje mogu pričati i razmišljati kao ljudi, a i njihove osobine prikazuju i opisuju ljudske.⁶

Kad govorimo o basni u Hrvatskoj, nalazimo prijevode i prerade basni uglavnom zbog njihovog odgojnog karaktera, tj. bila je važna didaktička vrijednost basne. Matija Antun Relković je preveo i obradio Ezopove basne i izdao „Ezopove fabule za slavonsku u skullu hodechju dicu“ 1804. godine. Đuro Ferić je 1813. godine izdao Fedrove basne i tu ističe devedeset i devet basni. Ezopove basne je 1876. godine objavio Ivan Filipović u časopisu „Bosiljak“. U hrvatskoj književnosti ne postoji klasična basna jer se basna kao takva kod nas gubi u 19. stoljeću. Moramo spomenuti i Ignjata Kristijanovića koji je 1843. izdao „Ezopuševe basne“.

Razdoblje preporoda u Dalmaciji karakterizira izlaženje književnog lista „Zora dalmatinska“. Književna vrsta kao što je basna imala je u to doba značajnu ulogu zbog svojih pouka i morala. Alegoričnost basne bila je idealan način za nenametljivo i neobavezno kritiziranje. Basna „Vuk i ždral“ u kojoj ždral izvuče vuku kost iz grla i na kraju zatraži nagradu. Vuk na kraju kaže ždralu da može biti sretan što je izvukao živu glavu. „Oneharna ptico“, vuk mu veli, „a ne znaš da iz čeljusti mojih ne izlazi živ ko je kriv. Niti izađe zdrav ko je prav.“ Varijaciju na navedenu basnu nalazimo u 8. broju s potpisom Josipa Veselića. Basnu je nazvao „Kurjak-vuk i roda“, a obrađuje isti motiv. Kako je navedeno u „Zori dalmatinskoj“ navode kako Veselić u svojoj basni obrađuje tekst riječima:

„Mnogi nije nesritan, koi se misto nagrade svojih dilah, u svakom slučaju znade-umije u sloboštinu staviti! U dnevih od sriche i dobrote mora se pozornim okom i na dneve neugodne pripraviti“. Bacalja i Ivon, (2012: 64).

Bacalja i Ivon (2012: 174) u članku „Basna u Zori dalmatinskoj“ ističu „pouku kako treba biti pozoran i pripremati se i na loše dane.“ Kuzmanić prevodi basnu s talijanskog u 22. broju i naziva ju „šurka“ pod naslovom „Cvercak i ostale xivinice“. Autor tu govori o cvrčku koji se obraća životinjama i pita ih zašto ne rade kao on, nego gmižu od cvijeta do cvijeta. Životinje mu se obraćaju da će ga rado poslušati. Bacalja i Ivon (2012: 174) izdvajaju pouku te basne: „Erjavo se vlada ko besposlicu kudi, a ono mucu se i znoji okolo budalaštinah“

⁶ <https://www.lektire.hr-basna> (pristupljeno 4. 1. 2024)

U broju 24. nalazimo „šurku” pod naslovom „Lisica i Lavorois”. Tema ove basne je svađa lisice i leoparda oko ljepote. Leopard ističe lisici da on ima ljepšu dlaku, na što mu lisica odgovara da je ona ljepša jer ima ljepšu dušu. Motiv te basne je preuzet iz basne „Lisica i pantera”, koja ima istu tematiku.

U 35. broju A. T. Brlić donosi basne koje naziva bajkama. Osnova tih basni je vrlo kratki dijalog. Likovi su životinje, ljudi i prirodne pojave, a imaju sve elemente koje karakteriziraju basnu. Primjer je basna „Orah“ u kojoj se orah žali crvu da ga je pojeo, a on mu je dao život.

Bacalja i Ivon (2012: 278) u članku „Basna u Zori dalmatinskoj“ navode odgovor crva: „Ako si me rodio – rece crv da od gladi umrem, a ono je onaj život, koga si mi dao vele pogerdljiv dar, na komu ti i onako zahvalan biti nemogu „

U 51. broju Brlić izdaje basnu „Slavuj i tigar“ koja ima razrađeniju priču pa je u obliku priče.

U priči basne govori se o slavuju koji je otišao kod „kneza Tigra“ i pitao ga malo blaga. Slavuj mu je obećao da će ga zauzvat hvaliti po svijetu. Tigar nije vjerovao da ga tako mala životinja njega velikog i moćnog može nahvaliti. Slavuj je tada okolo loše pjevao o tigru i on je shvatio pogrešku. Htio je sve ispraviti, ali je bilo kasno. Posljednju basnu Vrdoljak objavljuje pod naslovom „Čagalj i lovci“. Tu se govori o čaglju koji je bio gladan. Lav gospodar životinja ga prebaci na sjever i on tamo počne daviti prasad. Lovcima se to nikako nije dopalo pa ga oni svežu i vrata natrag. Basna završava rečenicom: „Pazi se čaglja da ti ne bi prisilo prasetje meso“.

„Zora dalmatinska“ predstavlja vrlo značajan period hrvatske književnosti na području basne. Donosi nam svjetske basnopisce u našu književnost, a prije svega i izvorne autore. Kvalitetnu basnu u hrvatskoj književnosti donosi nam Ivana Brlić-Mažuranić. Ona u svojim basnama unosi Ezopove motive koji se jasno iščitavaju, ali njene basne su duže i u obliku pjesmica. Likovima u svojim basnama alegorijom kritizira ljudske mane kao što su: oholost, lažljivost, glupost i taština. Duh i motiv basne jasno se osjeća u satiričnim pjesmama Gustava Krkleca i Vlade Halovanića. Ezopovi motivi kod Krkleca osjećaju se u njegovoj telegrafskoj basni „Žablja melankolija“. On unosi Ezopov motiv u basnu „Starac i smrt“, a prerađuje ga i La Fontaine u svojoj „Drvosječa i smrt“. Motiv basne kod nas osjeća se kod Gustava Krkleca i njegovih „Telegrafskih basni“. U njegovoj basni „Žablja melankolija“ jasan nam je Ezopov motiv iz basne „Starac i smrt“ koji prerađuje i La Fontaine i izdaje „Drvosječu i smrt“.

Telegrafске basne se temelje na Ezopu, a veliki broj je originalno djelo autora. Gustav Krklec je jasno iskoristio Ezopove basne „Majmun i naočale“ i „Lisica i gavran“, a možemo jasno uočiti koji dio je njegovo originalno djelo.

Hrvatsko stvaralaštvo basni je kasnije nastavio Vlado Halovanić i to po uzoru na Gustava Krkleca.

Djeci možemo tekst basne ponuditi kao predložak za predstavu, ali to traži naš veliki interes, ljubav, vještinu, znanje i angažman. Aktivnosti koje možemo uključiti su likovne, glazbene, razne društvene igre i još puno toga prema dječjem interesu.

4.1. MATIJA ANTUN RELKOVIĆ

M. A. Relković poznat kao pjesnik, prevoditelj i jezikoslovac rodio se 6. 1. 1732. godine u Svinjaru (današnjem Davoru). Sa 16 godina M. A. Relković je postao vojnik i u vojsci stekao čin kapetana. Godine 1756. pošao je u Sedmogodišnji rat i borio se u Češkoj. Bio je u zarobljeništvu u Frankfurtu gdje je naučio francuski jezik, a čitao je njemačke i francuske prosvjetiteljske pisce (Bayle, Voltaire i Diderot). Poslije puštanja iz zarobljenišтва sudjeluje u bitkama. Car Josip II. mu je dodijelio titulu plemića i tada napušta vojsku i dolazi u Slavoniju. Njegova djela jasno nam prikazuju koliko je bio svestran kao pisac. Proučavajući francuske prosvjetitelje, Relković je njihove ideje pokušavao prenijeti u svoju Slavoniju, a to je unosio i u svoja djela. Njegovo djelo koje nam je važno su prijevod Ezopovih i Pilipajevih basni (Pančatantra). Relkovića piscem čini ne samo talent, nego i inteligencija duha. On je kao popularizator vlastitih ideja želio biti koristan i zabavan svakom čitatelju.

Njegova najpoznatija djela su: spjev: „Satir iliti divji čovik“, zbirka zabavnih priča „Nek je svašta iliti sabiranje pametnih ričih“, „Nova slavonska i njemačka gramatika“ iz 1767. godine. Značajan je i njegov prijevod s njemačkog „Prava i pojmljivo ispisana ovčarnica“ 1776. Njegovo djelo koje nam je važno je prijevod Ezopovih i Pilipajevih basni (Pančatantra). Na njegov cjelokupni književni rad utjecale su ideje koje je proučavao čitajući francuske prosvjetitelje u zarobljeništvu.⁷

⁷ <https://www.enciklopedija.hr/članak/52390> (pristupljeno 8. 1. 2024)

Slika 1. Matija Antun Relković,
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52390> (pristupljeno 28. 12. 2023)

4.1.1. OD KURJAKA I OD JEDNOG MAGARCA

Likovi ove basne su vuk i magarac. Radnja basne se temelji na njihovom dijalogu. Magarac je imao trn u nozi koji ga je jako bolio. Uspio je nagovoriti vuka da mu izvadi trn i prevariti ga da ne želi trpjeti preveliku bol kad ga vuk pojede. Vuk se smilovao magarcu i izvadio mu trn iz noge, a ovaj snalažljiv taj tren ga jako udari u gubicu tako da su mu ispali svi zubi i pobjegao je što je brže mogao. Tada je vuk shvatio da je pogriješio što je postao doktor što nikada nije bio.

Magarac u basni je bio snalažljiv i hrabar jer nije pokazao strah kad je ugledao vuka koji ga je htio pojesti. Brzo je reagirao i milostivo ga zamolio da mu izvadi trn, ne zato da pobjegne, nego da kad ga on pojede, ne pati previše. Vuk uopće nije shvatio prevaru, razmišljao je pohlepno samo o tome kako će što prije pojesti magarca i izvadio mu je trn. Magarac nije razmišljao jer nije imao vremena, nego je u trenu udario vuka svom snagom, tako da su mu svi zubi ispali. Basna nam opisuje suprotne karaktere likova. Magarac je slab i nemoćan, a svojom snagom nikako se ne može suprotstaviti vuku. Kad mu trn upadne u nogu, osjeti da mu je život u

opasnosti i trenutno mora nešto smisliti. Nikako ne može razmišljati i zato traži od vuka da mu izvadi trn iz noge da ne pati previše kad bude pojeden. Vuk je ne razmišljajući uopće o tome što radi, jer je htio samo što prije pojesti magarca, učinio što je magarac tražio. Magarac ga tada udari svom snagom i pobjegne. Suprotni karakteri likova u basni nam prikazuju okrutnost i oholost vuka i staloznenost i razboritost magarca. Autor nam tu ističe pouku da se nikad ne predajemo, jer u svakoj situaciji možemo naći izlaz ako znamo brzo reagirati. Isto tako možemo istaknuti da nije sve u fizičkoj snazi jer basna prikazuje da se i fizički nadmoćnijem od sebe možemo suprotstaviti svojim umom. M. A. Relković je basnu napisao po uzoru na Ezopovu „Magarac i vuk“. Basna kod Ezopa završava na isti način. Basnu je preradio i G. E. Lessing, a kod njega magarac u boli dolazi od vuka tražiti pomoć jer ga boli ubod trna, ali vuk ga razdere.

4.1.2. O KURJAKU I JARETU

Autor je basnu napisao na štokavskom narječju. Tema basne je slična konceptu bajke „Vuk i 7 kozlića“. Likovi su koza koja predstavlja brižnu i autoritativnu majku, kurjak, prepredeni lukavac koji gleda samo svoj interes i želi prevariti jare i jare, nježno, blago, iskreno i otvoreno stvorenje koje pametno razmišlja i ne da se prevariti. Karaktere tih životinja možemo lako povezati s ljudskima. Priča basne nam je poznata iz bajke „Vuk i 7 kozlića“, ali je malo izmijenjena i skraćena. To vidimo u dijelu: „Kurjak koji se za štalom sakrio, čuo je što koza zapovida jaretu. Dok ona dakle otide, vuk dojde na vrata, pokuca i počne blečati kakono koza zapovidauci mu da otvori, ali jare, poznavši privaru reče kurjaku: i blečiš kao moja mati, to je istina, ali ja vidim kroz jamicu da ti nisi ona.“ Poznavajući originalnu bajku „Vuk i sedam kozlića“, lako uočavamo da je basna skraćena jer jare ovdje odmah odbaci prevaru vuka i sve shvati. Djeca mogu lako uočiti karakteristike životinja i povezati ih s okolinom. Potaknut ćemo ih da razmisle o basni i da uoče zašto kurjak nije uspio prevariti jare. Kroz razgovor ćemo navesti djecu da sami dođu do pouke. Navest ćemo ih razgovorom da prepoznaju prevaru i da promisle prije nego reagiraju. Pouka basne je jednostavna, a basna je djeci bliska zbog teme iz bajke „Vuk i 7 kozlića“. Radnja basne se odvija u štali, a vrlo je jasan karakter likova koji nam je pisac prikazao. Vuk je pohlepni prevarant koji samo misli kako prevariti jare, a jare, naizgled nemoćno nasuprot vuku, pobijedi i otjera puno jaču i moćniju životinju od sebe i izvuče se iz naizgled bezizlazne situacije i to svojom pameću, inteligencijom i razmišljanjem. Tako možemo uočiti da se sva moć ne nalazi u fizičkoj snazi i da u životu moramo koristiti pamet. Pisac je istakao pouku da je dječja poslušnost prema roditeljima vrlo korisna.

4.1.3. ANALIZA BASNE LAV, MAGARAC I LISICA

U ovoj basni glavni likovi su životinje. Lav simbolizira moć, lisica je lukava jer je željela prevariti prijatelja da bi spasila svoju glavu, a magarac je u svemu tome slabašna žrtva. Mislila je samo na svoju glavu, uopće se ne obazirući na prijatelje. Tu i djeca jako dobro mogu uočiti povezanost situacije u basni sa stvarnošću i s ponašanjima u našim ljudskim sredinama, mogu pokušati navesti primjer nekoga tko misli samo na sebe i to odlično povezati s likovima u basni. Lav je uvidio da magarac nema kud pobjeći pa je prvo udavio lisicu, a zatim krenuo na magarca. Lisica je bila kažnjena za svoju prevaru i sebičnost, magarac je bio jedna i nevina žrtva, a lav bezobzirni moćnik koji gleda sebe i svoje potrebe i u tome nema nikakvog osjećaja niti milosti. Autor je preradio Ezopovu basnu „Lav magarac i lisica“.

4.1.4. OD LISICE I OD JEDNE RODE

Likovi ove basne su životinje. Lija i roda su postale prijateljice pa je lisica pozvala liju na večeru. Lisica je stavila samo juhu u vrlo plitku zdjelu i ona ju je posrkala i polizala. Roda je imala uski i dugi kljun pa ona to nikako nije mogla. Roda je ostala gladna i shvatila je da ju je lisica prevarila. Roda ju je, nakon što je ostala gladna, prijateljski pozvala u goste. Obećala joj je kad dođe da će ju gospodski podvoriti i pravila se da nije ljuta zbog lijine ružne šale. Lija je najprije posumnjala da je roda želi prevariti pa je jedva pristala. Lisica je došla kod rode, a ona joj je poslužila objed u uskim ćupovima i to lijepe okrugle kuhane krumpire. Roda je uvukla svoj dugi kljun u ćup i lako pojela krumpire, a lisica svojim jezikom to nije mogla. Lisica se naljuti na rodu, a ona joj na to kaže da joj uzvraća njenu ružnu šalu. Ova basna je omiljena među djecom svih dobi jer je vrlo lako mogu povezati sa svojom svakodnevicom. Mogu se sjetiti osoba koje su ih na bilo koji način prevarile i kako su se oni tada osjećali. Basnu je najprije ispričao Ezop i nazvao ju je „Lija i roda“, a bilježimo i naziv „Lisica i ždral“. Prerađuje ju i La Fontaine u 18 st. i tada stiže svoju punu popularnost koju je zadržala i danas.

4.1.5. OD LAVA I OD JEDNE SRNE

Jedna srna bježeći od lovaca i njihovih pasa, uleti u jednu jamu, za sahraniti u njoj svoj život, ali umjesto sigurnosti, udari sirota svojom velikom nesrećom na lava koji u onoj jami ležao i nju jedva dočekavši razdri, koja prije nego paru pusti, reče sama sebi: „Kako žalosna, nesrećna jesam ja! Ja mišljaše u onoj jami naći pokoj i uteći od prognanstva ljudskoga, a ja pala u ralje

najstrašnije živine.” U toj basni možemo vidjeti suprotnosti karaktera lava i srne. Lav je bezobziran i bezosjećajan, gleda samo sebe, što možemo vrlo lako vidjeti u svojoj okolini, a simbolizira i moć i vlast koja uništava slabe i nemoćne da bi zadržala svoju nemilosrdnu strahovladu. Srna je jadona i nesretna žrtva koja tražeći spas nađe smrt i u svemu tome je prikazala osobu koja nema sreće. Autor je ovdje preradio Ezopovu basnu „Košuta i lav“. U toj basni lovci su natjerali košutu u pećinu gdje ona naiđe na lava koji ju razdere. Pouka i jedne i druge je da nekad bježeći od jedne opasnosti upadamo u još veću. Ako djeci na taj način približimo basnu, i ona ju mogu shvatiti. Jer takvih karaktera ljudi možemo naći svuda oko nas. Možemo motivirati djecu da i oni pokušaju oko sebe pronaći slične primjere.

Slika 2. Ivan Filipović,
(https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Filipovi%C4%87, pristupljeno 28. 12. 2023)

Rođen je 24. lipnja 1823. u Velikoj Kopaonici. Značajan je pisac, ali i pedagog i leksikograf. Nakon vinkovačke gimnazije završava učiteljski tečaj u Srijemskoj Mitrovici. Najprije je radio kao učiteljski vježbenik i to od 1842. do 1844. godine, a učiteljski pomoćnik od 1844. do 1846. godine i na kraju kao učitelj i to od 1846. do 1848. godine u Novoj Gradiški. Tada je shvatio da je to njegov poziv i zavolio je to zvanje. Nakon tečaja dolazi najprije u Vinkovce pa u Novu

Gradišku gdje živi i radi 7 godina. Kratko vrijeme je proveo u zarobljeništvu zbog svog rada protiv mađarizacije. U Zagreb dolazi 1851. gdje radi u privatnoj školi Petar Zoričić. Tu je bio društveno angažiran i član „Društva za književnu radnju“. Bio je aktivan u društvu književnika i sukobljavao se s crkvom. Zbog pjesme „Domородna utjeha“ bio je osuđen na zatvor. Preselio se sa suprugom u Požegu gdje je dobio posao. Radio je i u Zagrebu kao učitelj u Kaptolskoj glavnoj školi i učitelj u Višoj djevojačkoj školi u Zagrebu. Kraj svog radnog vijeka provodi u Zagrebu radeći kao školski nadzornik zagrebačke županije. Tu se borio za bolji položaj učitelja. Umirovljen je 1887. godine. Filipović je prevodio i priredio Ezopove basne⁸.

Značajan je njegov prijevod Ezopovih basni kojima je jasno dodao svoj autorski pečat. Basna „Vuk i ždral“, je zapravo Ezopova basna „Vuk i čaplja“. Basna „Lisica i kip“ je Ezopova „Lisica i maska“. Filipović u svojim obradama basni pouku stavlja u stihove da bi je lakše uočili i razumjeli, dok kod Ezopa pouku moramo uočiti sami. Možemo spomenuti basne „Kokoš koja je nesla zlatna jaja“ i „Mačak i miševi“. Filipovićeve su basne vrlo slične Ezopovim tj. kratke su i pisane prozno.⁹

4.1.6. KOKOŠ KOJA JE NESLA ZLATNA JAJA

Likovi ove basne su seljanka i kokoš. Seljanka je bila vrlo sretna što je imala kokoš koja je nesla zlatna jaja, ali time nije bila zadovoljna i htjela je više. Mislila je da će u kokoši naći puno više zlata pa ju je zaklala, ali se prevarila i izgubila i ono što je imala. Pomoću ove basne i njene jednostavne radnje možemo djeci približiti pojam pohlepe. Oni lako mogu navesti primjere nekog pohlepnog ponašanja iz svoje okoline. Možemo ih navesti da razmisle što je u tom ponašanju pogrešno i kako je trebalo reagirati. Pouka basne je na kraju jasno izrečena i to ćemo istaknuti djeci na kraju, a glasi da moramo biti zadovoljni time što imamo. Autoru je ovdje kao uzor poslužila Ezopova basna „Kokoš koja je nosila zlatna jaja“. Priča basne je ista, samo što je kod Ezopa riječ o čovjeku, a kod I. Filipovića je riječ o seljanki. Odgojitelj se također može uključiti s djecom u razgovor o pohlepnom i nezasitnom ponašanju i navesti neke primjere iz okoline bliske djeci. Može i reći svoje mišljenje o nečemu i pohvaliti djecu za svaki odgovor ne tražeći onaj točan. Tako ćemo navesti neku djecu da možda razmisle o svom ponašanju i da

⁸ <https://hbl.lzmk.hr-clanak> (pristupljeno 4. 1. 2024.)

⁹ <https://hbl.lzmk.hr/Projekt> (pristupljeno 4. 1. 2024)

shvate da su pogriješili. Slušajući basnu, odlučit će drugi put drukčije reagirati. Basna je jako jednostavna s jasnom porukom i prikladna za rad s djecom.

4.1.7. GRADSKI I SEOSKI MIŠ

Autor ovdje prikazuje suprotnosti u siromašnom, jednostavnom, ali zadovoljnom, sretnom i mirnom životu seoskog miša. Nasuprot njemu prikazan je bogati i nezadovoljni gradski miš naviknut na raskoš i bogatstvo. Kad je seoski miš pozvao u goste gradskog miša, nastojao je biti gostoljubiv i podijeliti sve ono skromno što je imao, ne štedeći pri tome niti svoju zimmnicu. Gradski miš time nije bio zadovoljan, jer je navikao na raskoš i bogatstvo i nije znao cijeniti mir i sreću koju seoski miš ima. Kad je seoski miš došao u grad, bio je zadivljen onim što je vidio ispred sebe. Mislio je da je gradski miš sretan i htio se preseliti kod njega. Međutim, kad su ih podvornici zamalo uhvatili i pri tom su jedva spasili živu glavu, seoski miš je istaknuo pouku da je ponekad veća sreća u umjerenosti, nego u bogatstvu ako nemaš mir. Pisac je preveo i prilagodio Ezopovu basnu istog naziva. Ovdje jasno uočavamo suprotnosti u načinu života seoskog i gradskog miša, siromaštvo i bogatstvo. Tu je pisac htio pomoću miševa prikazati život oko sebe. Pouku na kraju možemo zaključiti iz riječi seoskog miša kada on govori o tome što je najvrjednije. Nikakvo bogatstvo i raskoš ne vrijede toliko da moraš trpjeti vječnu borbu za život.

4.1.8. KORNJAČA I ZEC

Zec je ovdje prikazan kao prirodno brz i okretan, ali samouvjeren, neugodan i lijen. Stalno je ismijavao kornjaču i rugao joj se da je prespora. Kornjača je stalno slušala uvrede i dugo ih trpjela dok jednom nije pozvala zeca da se utrkuju. Zec od šale prihvati poziv. Autor je tu prikazao preveliku samouvjerenost i lakomislenost zeca koji je bio presiguran u sebe i ispod stabla legao da se malo odmori. Mislio je kako će kasnije lako prestići kornjaču. Kornjača je bila spora, ali sigurna u sebe, hrabra i nije odustajala. Jasno uočavamo suprotne karaktere kornjače i zeca. Autor je na ovaj način prikazao ljudske karaktere i ponašanje ljudi svog vremena. Pouka koja se na kraju ističe je da vrijedni rad često pobjeđuje one koji su prirodno bolji i brži, ali lijenčine i neradnici. Autor basne je Ezop, a I. Filipović ju je obradio i preradio

4.1.9. LISICA I GROŽĐE

Lik u ovoj basni je lisica koja je bila jako gladna. Vidjela je u polju lijepo grožđe i pokušavala doći do njega i ubrati ga, ali joj nije uspjelo. Onako gladna i nezadovoljna što nije uspjela, od muke je rekla da grožđe još nije zrelo i da ga zato nije ubrala. Izraz „kiselo grožđe“ ovdje se koristi kao pokušaj lisice da umanja značaj nedostignutog uspjeha i da pred sobom opravda vlastiti neuspjeh. Moralna pouka ove basne je da ljudi omalovažavaju sve ono što im je nedostižno i do čega ne mogu doći. Lisica nikako nije mogla priznati svoj neuspjeh pa ga omalovažava. Djeci možemo približiti basnu tako da kroz razgovor pokušamo progovoriti o omalovažavanju. Djeca će kroz basnu naučiti značenje tog pojma i navesti svoje primjere iz okoline. Motivirat ćemo ih da promisle jesu li oni tako nekad nekog omalovažavali i zašto. Kroz razgovor će razmisliti kako bi se trebali ponašati u takvoj situaciji, kako treba priznati vlastiti neuspjeh. Naglasit ćemo djeci da je neuspjeh dio života i da ga treba prihvatiti i da on uz trud dovodi do uspjeha.

4.1.10. ŽABA I VOL

Radnja ove basne se temelji na razmišljanju jedne žabe, a njena glavna osobina je zavist. Žaba je gledala vola u daljini na livadi i zavidjela mu što je tako velik i moćan, ali nije stala samo na zavisti nego je htjela biti kao on. Stalno se napuhivala i pitala svoju djecu je li kao bik. U tom pokušaju napuhivanja, u nastojanju da bude ono što nije i nikad neće biti, žaba nastrada i raspukne se. Pouka ove basne je da nas prevelika zavist može jako puno koštati i odvesti u propast. Autor basne je ovdje jasno prikazao zavist ljudi oko sebe u svojoj sredini i opisao je gdje i kako možemo nastradati ako dozvolimo da nas ta zavist uništi. Moramo analizirati likove i uočiti da trebamo biti ono što jesmo i biti zadovoljni samim sobom pa kakvi god bili. Žaba u ovoj basni je trebala uočiti i vidjeti svoje dobre osobine i biti zadovoljna i sretna samom sobom jer nikada ne može biti ono što nije. Autor ove basne je Ezop, a I. Filipović ju je obradio i preradio.

4.1.11. BAKA I LIJEČNIK

Likovi ove basne su ljudi, baka i liječnik. Baka je bila bolesna i pozvala je liječnika. Obećala mu je dobro platiti ako ju izliječi, a ako ju ne izliječi, neće mu platiti ništa. Baku su boljele oči pa joj ih liječnik poveže. Dok baka nije ništa vidjela, liječnik je odnosio malo-pomalo baki

stvari iz kuće. Kad je liječnik zatražio plaću, baka mu nije htjela platiti jer je bila bolje, vidjela je i shvatila da ju je liječnik prevario i sve joj odnio iz kuće. Baka je bolesna i stara, ali mudra i iskusna i ne da se prevariti. Liječnik je uzimao baki stvari iz kuće misleći da baka neće primijetiti jer je stara. Karakteri bake i liječnika prikazuju situacije iz svakodnevnog života. Liječnik je podcijenio baku i mislio je prevariti. Baka mu je mudro odgovorila i istakla da joj je kuća bila puna, dok je bila bolesna, a sad kad je zdrava, kuća je prazna. Pouka basne je da se svaka prevara prije ili kasnije otkrije. Autor basne je Ezop, a I. Filipović ju je preveo i preradio.

4.2. RIKARD KATALINIĆ JERETOV

Rodio se u Volovskom 8. siječnja 1869., a umro je 29. rujna 1954. Završio je trgovačku školu u Rijeci. Radio je kao trgovački činovnik u Zadru, putovao po Europi. Suradnik je velikog broja časopisa kojima je sam bio tajnikom ili urednikom („Lovor“, „Mladi Istranin“, „Mladi Hrvat“, „Mladi stražar“). Piše pjesme, kritike, prikaze, bavi se prevođenjem, a u njegovu se radu posebice ističu stihovi i proza za djecu koje je objavljivao u gotovo svim dječjim časopisima svoga doba („Bršljan“, „Mladost“ i „Zorica“). Poznat je i pod pseudonimom Barba Rike. Nakon smrti 1955. godine objavljen je i njegov izbor iz književnosti za djecu u knjizi „Djeci i omladini“, a u toj knjizi objavljene su i basne. Pomagao je siromašnim đacima u njihovom školovanju u udruzi Družbe sv. Ćirila i Metoda, a društvo Pučka knjiga ga ističe kao svog urednika. Komentirao je i politiku pišući o tome članke. Živio je u Trstu, Parizu, Londonu, Beču, Zagrebu, Zadru i Splitu i mnogim drugim gradovima. U svom stvaralaštvu vezan je za svoj kraj – Istru i Hrvatsko primorje. Zbog domoljublja je tokom Prvog svjetskog rata prognan u Beč, a 1941. godine je zatočen u logor u Liparima. Jeretov je nadimak koji je dobio kao sjećanje i uspomenu na prvog dalmatinskog doseljenika iz Trogira. Značajne su mu zbirke pjesama: „Pozdrav Istarskog Hrvata“, „Zadnje pjesme“ i „Mrtvoj majci“, „Crtice iz Istre“, zbirka knjiga proze, „Našim morem i našim krajem“, „Vesela mladež“ i „Jedan, dva, tri... veseli smo mi“. Glavni motiv njegovih djela je domovina i to njegova „sirotica Istra“. U svojoj poeziji uspijeva dočarati prirodu, beskrajnu tišinu i more. Njegovo stvaranje obilježila je i smrt majke u njegovoj ranoj mladosti. Posvetio joj je knjigu „Mojoj majci“. Suradivao je s dječjim časopisima „Bršljan“, „Mladost“, „Omladina“, „Smilje“ i „Zorici“. Njegove basne imaju klasične zaplete s domoljubnim poantama. Primjer toga je basna „Vrabac i lastavica“, a domoljubne motive prikazuje i kroz likove ljudi. Tako u njegovim basnama jedni odlaze u tuđinu truhom za kruhom, a drugi ostaju u vjeri da će opstati i preživjeti i u rodnoj grudi. Osim

toga u njegovim basnama se pojavljuju i biljke i prirodne pojave („Priča o mladoj trešnji“). Njegove basne su pisane u prozi. Pouka nije očita, već je čitatelj mora sam pronaći.¹⁰

Slika 3. Rikard Katalinić Jeretov,

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30819> (pristupljeno 4. 1. 2024)

4.2.1. VRABAC I LASTAVICA

Likovi ove basne su dvije ptice, vrabac i lastavica. Tema je njihov razgovor. Lastavica nagovara vrapca da putuje s njom u tople krajeve, a vrabac ne želi ići. Kad mu lastavica kaže da je ovdje hladno, on joj odgovori da će radije umrijeti ovdje od zime jer ne želi ostaviti ove istarske kućice i strehe, sve da zna da će ovdje i poginuti. Kroz vrapčev odgovor provlače se čežnja i ljubav prema domovini. Na kraju vrabac kaže da ne želi ostaviti svoj zavičaj i da tu čeka sretnije dane. Pisac kroz ovu basnu pokazuje ljubav prema rodnom kraju, važniji mu je i sretniji život u kamenoj siromašnoj kućici, nego bogatstvo u tuđem svijetu. Ono što čini posebnima basne autora R. K. Jeretova je činjenica da su one njegovo originalno autorsko djelo, odnosno nisu preuzete od drugih autora. Basnu jasno obilježava i ističe se domoljubni motiv pa tu možemo istaknuti pouku da je ljepši i sretniji život pod vlastitom strehom u svojoj zemlji, među svojim, nego veliko bogatstvo u tuđem svijetu.

¹⁰ <https://bl.lzmk.hr-clanak-katalinic> (pristupljeno 4. 1. 2024)

4.2.2. VATRA I DIM

Basna govori o tome kako su pastiri u noći naložili vatru. Vatra je živo plamsala, a između plamena se provlačio dim. Vatri je dim dosadio pa mu je prigovorila što se oko nje vije. Dim joj je odgovorio da će on uvijek biti njen pratilac, bilo njoj pravo ili krivo. Pastir Nenad je svom janjetu rekao da je vatra slava, a dim zavist i uvijek zavist guši slavu. Temu basne možemo povezati sa stvarnim životom, ako povežemo dim s nečim što nas stalno prati kroz život, ma koliko se mi protiv toga borili. To može biti neki problem ili nešto što nismo riješili i to nas stalno prati ma gdje god otišli. Dim ovdje jasno prikazuje nešto neugodno što nas opterećuje i prati gdje god bili, a vatra nešto čvrsto, jako i pozitivno što se mora održati i boriti. Tema basne i likovi su malo složeniji i ako je pokušamo detaljnije analizirati možemo istaknuti da vatra ovdje simbolizira slavu u stvarnom životu, u našoj svakodnevici i ona je nešto moćno i jako, nešto što se ne može tek tako uništiti kao vatra. Dim simbolizira nešto što nas prati, nešto što pokušava ugušiti i uništiti tu slavu ma koliko ona moćna bila. Dim nas uvijek prati kao nešto loše što nas opterećuje i ma gdje god otišli od toga ne možemo pobjeći, s tim se moramo suočiti i boriti.

4.2.3. DVA POTOČIĆA

Tema ove basne je priroda. Jedan potočić nije bio pohlepan pa je teкао ravnicom. U svom toku je primio brojne potoke i na kraju je postao velika rijeka. Drugi potok je težio krenuti u visine i brzao je kroz gorja i planine i na kraju postao bara i kaljuža. Tema ove basne i njeni likovi se jako dobro mogu povezati sa stvarnim životom. Neki ljudi su zadovoljni malim stvarima i ono malo što imaju polako grade i stvaraju, nisu pohlepni i nerazumni. Nasuprot njima imamo druge koji su pohlepni i žele dosegnuti visine. Ti ljudi nerazumno i pohlepno grabe sve i žele se vinuti u oblake. Vrlo često takvi padnu na zemlju i dožive životnu propast. Oni drugi možda postignu puno manje, ali su zadovoljni onim što imaju i ne treba im više. Oni shvaćaju koje su prave životne vrijednosti. Za njih to nikako nije samo novac. Pisac je u basni pomoću prirode pokušao približiti različitost karaktera ljudi oko nas. Jedni stalno grabe i pri tome žele dosegnuti visine kao ovdje potok planine, a drugi su zadovoljni malim običnim životom i u malim stvarima pronalaze sreću kao ovdje potok u nizinama. Pouka basne je da moramo naći sreću i zadovoljstvo u malim stvarima, a ne željeti vinuti se u oblake.

4.2.4. PILE

Radnja ove basne se temelji na malom piliću koji se pravio da je najpametniji i nije htio nikoga slušati, pa ni svoju majku koku. Uvijek se tukao s drugim pticama, pa i vrapcima. Glumio je da je najljepši, da je ljepši čak i od pijetla. Vrapci su bili kradljivci, ali pijetlov posao je bio da ih potjera. Pilić je bio neposlušan i uvijek se petljao u pijetlov posao i tukao se s vrapcima. Tako je uvijek krvav dolazio mami koki. Nikako nije htio slušati majku. Jednom je tako vrludalo i skakalo po dvorištu i tako ga spazi kobac. Pile koje je bilo nepažljivo i neposlušno tako je nastradalo. Lik pilića nam ovdje prikazuje malog, neposlušnog dječaćića koji ne sluša nikog pa ni svoju mamu. Pouka basne je da moramo slušati starije i iskusnije jer ćemo inače nastradati.

4.3. IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Rođena je 18. travnja 1874. u Ogulinu, a umrla je 21. rujna 1938. u Zagrebu. Djetinjstvo provodi u Ogulinu, a kasnije živi u Karlovcu, Jastrebarskom, Zagrebu i Brodu na Savi. Unuka je hrvatskog bana i pjesnika Ivana Mažuranića, otac joj je bio Vladimir Mažuranić, pisac, odvjetnik i političar, a baka Aleksandra Mažuranić, sestra jezikoslovca i književnika Dimitrija Demetra. Školovala se privatno i stekla odlično obrazovanje. Poznavala je nekoliko stranih jezika pa neka svoja djela piše na francuskom jeziku. Odgojena je u domoljubnom duhu i poznata je u književnosti kao dječji pisac. Njezine knjige su nastale kao priče koje je pričala svojoj djeci. Prvu pjesmu „Zvijezdi moje domovine“ napisala je s dvanaest godina. Rođak Fran Mažuranić poticao ju je na pisanje dnevnika. Odrasla je u obitelji s četvero djece (sestra Aleksandra te braća Božidar i Želimir), a sama je rodila sedmero, tako da sa sigurnošću možemo tvrditi da je odlično poznavala dječju psihu. Akademija ju je 1931. i 1938. predlagala za Nobelovu nagradu. Bila je prva žena izabrana za njenog dopisnog člana i to 1937. godine. Kritika je njezina djela opisivala kao jedinstveni spoj humora, naivnosti i posebnog životnog idealizma. Njezino djelo „Priče iz davnine“ dodjeljuje joj laskavi naslov „hrvatskog Andersena“. Možemo spomenuti njene basne: „Ezop i žabe“, „Pas i vuk“, „Dvije koze“, „Majmun i delfin“, „Lav i krmača“, „Gavran i lija“, i „Žabe traže kralja“. Uzor joj je bio Ezop, ali ona svoje basne obogaćuje svojim pjesničkim posebnim stilom. Njezine basne sadrže opise krajolika i kratke opise likova, tako da nalikuju na male pričice. Bila je udana za Vatroslava Brlića, odvjetnika i političara i u Brodu na Savi gdje žive, uključuju se u javni život u visokim krugovima. Osim već spomenutih „Priča iz davnine“ ističemo: „Čudnovate zgode šegrta Hlapića“, „Joša Dalmatin-potkralj Gudžerata“, „Valjani i nevaljani“, „Škola i praznici“, „Slike“, „Knjiga omladini“, „Srce od licitara“ i „Basne i bajke“. Stvorila je dječji roman u hrvatskoj književnosti birajući samo najbolji materijal: moral, obitelj i domoljublje. Umrla je 1938. u Zagrebu.

Zima (2019: 8) u svojoj knjizi „Praksa svijeta biografija Ivane Brlić-Mažuranić“ ističe odrastanje književnice u vremenu koje nije bilo naklonjeno pametnim i inteligentnim ženama punim znanja kakva je ona bila. Njezina biografija opisuje književničinu obitelj koja je njezinu kreativnost prihvaćala, ali ju nije poticala. Mladost je provela u Hrvatskoj visokoj građanskoj klasi prihvaćajući ograničenja i pravila ponašanja koja su joj nametnuta politikom i shvaćanjima u 19. st.

Zima (2019: 65) u istoj knjizi bilježi Ivanin zapis kojim ona ističe da su joj knjige i učenje bile temelj u književnom stvaranju. Književnica opisuje knjige kao utjehu, pomoć i uživanje bez

kojeg nije mogla. Knjigu je tako slavila i bilježila kao nešto najljepše na svijetu. I. B. Mažuranić ističe kako uz čitanje razmišlja o vrijednosti knjige, o mislima autora, o utiscima i dojmovima koju knjiga svojim tekstom na nju ostavlja.

4.3.1. LAV I KRMAČA

U prašumi nekoj, sred svakakva življa
našla se jednoć i krmača divlja.
Našla tu se svinja u čem nije bila,
te stala baš zato svog svinjskog rila
svud trage zabadat. I poče da ruje,
da njuška, da traga, da grdi, da psuje
a prašćići njeni, desetak na broju,
i rokću i ruju uz majčicu svoju.

Tako do lava.

Pred spiljom na suncu kralj pustinje spava.

A do njeg lavić. Te šapicom gipkom
poskakuje vješto za tanašnom šipkom.

I krasan je mališ: ko sunašce jedar,
i snažan, i gibak, i žustar, i vedar.

Al neka je lijepo od suhoga zlata,
kad krmača hoće i traži inata!

Prikuči se lavu i roknu mu drsko:

A nije li vama, gospodine mrsko,
što morate čuvat tog jedinog sina,
dok deset ih ima valjana živina?

U čudu se prene moj lave od sna
i pridiže glavu - a što drugo zna?

(jer ako se hoćeš vlastodrščem zvati

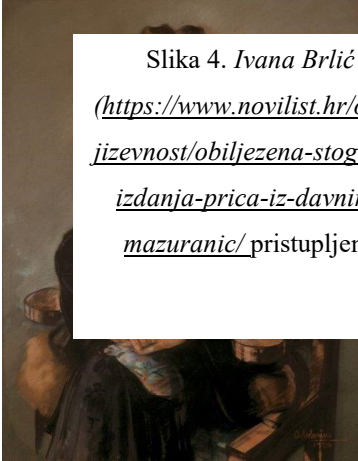
tad odgovor možeš i konačni dati!) Brlić-Mažuranić (1993: 13)

Pa na noge skoči i uspravi stas,

a gorom i dolom zatutnji mu glas:

Iš tragom bez traga, ti njuškalo jadno,
što lavljega nisi ni pogleda vrijedno!

Ti sinove krmke na čopore gojiš,
i što ih je više, ti gordije brojiš.
Ja uzgajam sina i ponos mi sav
što jedan je samo, al zato je lav.

Slika 4. *Ivana Brlić Mažuranić*,
(<https://www.novilist.hr/ostalo/kultura/knjizevnost/obiljezana-stogodisnjica-prvog-izdanja-prica-iz-davnine-ivane-brlic-mazuranic/> pristupljeno 4. 1. 2024.)

4.3.2. GAVRAN I LIJA

Likovi ove basne jesu životinje gavran i lija. Čitajući basnu „Gavran i lija“ jasno osjećamo poseban pjesnički stil autorice. Basna je preuzeta od Ezopa. U toj verziji basna je klasična i prozna. Lisica tu odmah prelazi na laskanje, nema uvoda niti dugog opisa pejzaža.

„Crni gavran ugrabivši negdje komad bijela sira, sjede s njime na vrh hrasta i odtepe stručak žira; pade žir na tetu liju.“ Ovdje uočavamo razliku u stilu pisanja jer tu gavran baci žir na liju i tada ga ona ugleda. Toga u Ezopovoj verziji nema. Tada lisica govori gavranu: „Divni stvore, kralju sviju ptica, otkuda te gordi nosi lijet? Kano zvijezda treptiš na tom dubu i zadržan stoji šumski svijet! Perje tvoje cakli se i blista, lijepost tvoja otima mi vid! Jadne mene, što u riđoj dlaci zborim s tobom, pa me hvata stid! Ali jesam ludo šumsko zvijere, a ti eto, žarkog sunca drug, pa ti molbu zvjeradi donosim: Daj usreći ovaj tužni lug, te sa ovog mjesta uzvišena svojom pjesmom razveseli nas! Kad ti perje tako divno trepti, koli sladak biti će tvoj glas!“. Lisica ovdje laska gavranu želeći ga prevariti da otvori kljun i baci joj sir. Gavran je bio ponosan i sretan što je ugrabio sir, ali na lisičino laskanje nije ostao hladnokrvan. Naravno, čim je povjerovao lisičinom prenemaganju i pretvaranju, sir padne točno lisici u ruke. Gavran ovdje prikazuje naivčinu kojeg svatko može lako prevariti. Lisica prikazuje lukavu i prepredenu osobu koja svojim laskanjem i pretvaranjem pokušava ostvariti svoje interese.

„Da si zdravo, ludi ptiću!

Meni sir, a nauk tebi,

Znaj da nema ludih ptica,

Laskavaca bilo ne bi.“ Brlić-Mažuranić (1993: 17)

Ovdje jasno možemo zaključiti koja bi bila pouka basne, a to je da ne smijemo vjerovati pretjeranom laskanju i pretvaraju

4.3.3. ŽABE TRAŽE KRALJA

„Bilo je to u davno doba, dok su žabe divlje bile, niti su što lijepa znale, niti se uputit dale, neobrijane, neoprane, kreketale, lokvu pile.“ Mažuranić (1993: 27) Početak ove basne nas asocira na početak bajke. Likovi su ovdje žabe, roda i Bog, a radnja se odvija u močvari. Prvi autor basne je La Fontaine, a kasnije ju je preradio i Krilov. On je preveo i prilagodio basnu tadašnjim prilikama u Rusiji. Žabe nas ovdje podsjećaju na ljude njegovog vremena koji su sami krivi za ono što ih je snašlo. I. B. Mažuranić je basnu obogatila svojim karakterističnim pjesničkim stilom, a koji joj daje originalnost i posebnost. Basna počinje stihovima: „Sve je spremno, dragi Bože, država započet može! Samo jedno još nam treba, da nam pane kralj sa neba!“ Tada žabe nakon nekog vremena pokazuju nezadovoljstvo, želeći više i bolje. Žabe nam ovdje prikazuju osobe koje nikad nisu zadovoljne onim što imaju i stalno žele nešto više, toliko da u tome postaju nezasićene. Tako su od Boga zatražile drugog kralja: “Dao si nam, dobri Bože, kralja slaba! Nit što hoće, nit što može, nit upravlja, niti vlada, nije kralj, već – klada. Tada ih Bog posluša i pošalje im novog kralja – rodu.

Autorica dolazak rode opisuje stihovima: „Mori roda, gnječi i gnjavi, ubija, pljačka, guši i davi. Domove ruši i gnijezda razara, i oblasti neke hranidbene stvara: Te oblasti vladar rukom o ruku sišu i mozak žabljem puku.“ Žabe su se divile i poštovale novog kralja, a vladar im čak i mozak siše. To vidimo u stihu: „Žabe su se divile i poštivale novog kralja. Čak i one koje je uhvatila prije smrti su rekle: Tako valja! Bog da živi našeg kralja!“ Ti stihovi nas jasno asociraju na ljude koji su sami krivi za sve što im se događa i ne žele ništa poduzet da se to promjeni.

„A ja vam u tome ne nahodim čuda,

Jer takva je fajta strahovito luda,

I samo se onom zlotvoru divi

Koji od krvi njezine živi.“ Brlić-Mažuranić 1993: 27)

Analizirajući kraj basne možemo uočiti pouku da se moramo sami izboriti za sebe ne tražeći ničiju pomoć.¹¹

4.3.4. DVIJE KOZE

Likovi ove basne su dvije koze. Stihovi na početku jasno nam opisuju koliko su one bile različite i velike suparnice: „Lijepa tašta gospa, vitoroga koza šetala uz vodu u nedjeljnom ruhu, što je na njoj svila, nek bi i bila, ali što će šešir, a na kozjem ruhu? I što postolice laštene obuva, ako nije možda, da si papak čuva? Onkraj vode pako druga koza šeće, našoj lijepoj gospi suparnica krvna.“ Radnja basne govori o njihovoj tvrdoglavosti. Njih dvije došle su do brvna svaka sa svoje strane, a niti jedna se nije htjela maknuti. Pod brvnom je tekao brzi potok. Nasred brvna koze su se svađale i potukle rogovima. Brza voda potoka ih je na kraju odnijela i tako su nastradale. Njihovu svađu autorica opisuje stihovima:

„Dođi kozo. Ako smiješ!

- Eto, kozo, nikad bolje!...

Dvaput nogom, dvaput rogom,

Pa se svale obje doje!“ Brlić-Mažuranić (1993: 15)

Pouka basne bi ovdje bila da ne smijemo biti previše tvrdoglavi jer nas to može odvesti u propast.

4.3.5. PAS I VUK

Tema ove basne je dijalog psa i vuka. Analizirajući basnu jasno uočavamo suprotnosti njihovih načina života, ali i njihovih karaktera. Vuk živi u šumi slobodan. Samostalno i slobodno traži brlog u kojem spava, lovi, živi od toga što ulovi sam. Pas ima potpuno drukčiji karakter i život. Živi bezbrižan, ne strahujući od lovaca kao vuk. Donose mu svaki dan jesti i ne mora se brinuti hoće li bit gladan. Život mu je ležanje u kućici, trčanje po dvorištu i lajanje. Kad je vuk u basni shvatio da je pas lancem vezan, da nije slobodan, ističe da je sloboda najvažnija. Ističe da bi radije bio gladan, ali da slobodu ne mijenja nizašto. Ne želi otići sa psom u bezbrižni život, nego radije bira tešku životnu borbu, ali na slobodi i ističe da ne želi lance. Analizirajući ovu basnu možemo shvatiti da je autorica željela istaknuti vrijednost i značaj slobode. To se posebno ističe u stihovima:

„Što je ovo, brate, oko vrata tvoga?

Jošte za života ja ne vidjeh toga!

Što je to? Reci, ako si mi brat!

- Ah , to nije ništa, to je kolut samo,

Tu se lanac kopča, da ne odem kamo...

To ne boli ništa i ne muti san!

Tebe lancem vežu? - vuk razvali ralje,

- E oprost, pseto, onda ne ću dalje...

Jer vuk se ne rodi, da je okovan!“

Vuk radije bira glad i borbu za hranu, ali na slobodi nego lance i vezanost. Vrijednost i značaj slobode ističe se na kraju basne i to stihovima:

„-Vuk slobodu svoju ne daje za jelo!

Pseto bira lanac – vuk će birat glad!“ Brlić-Mažuranić (1993: 9)

4.3.6. MAJMUN I DELFIN

Ova basna se temelji na dijalogu majmuna i delfina. Čitajući basnu osjećamo se kao da čitamo priču. Basna je duga, bogata opisima krajolika, mora i opisima likova. Majmun je jedini ostao živ na moru u nekom brodolomu. Autorica na početku jasno spominje mjesto gdje se dogodio brodolom. Delfin je doplivao do majmuna i pristao da ga spasi. Majmun nije pokazao nikakvu zahvalnost, samo se popeo na delfina i bahato zatraži da ga vodi u Atenu. Majmun je svašta pričao i razgovarao s delfinom. Majmun naravno nije znao da je to luka, nego je mislio da je to brijač koji mu brije bradu. Tada je delfin shvatio da mu je na leđima majmun, a ne čovjek i basna završava stihovima:

„ - E, sada je dosta,

I čaša je puna,

Ti nisi patricij, već majmun i bluna!

I baci svog gosta na pučinu plavu,

Onome koj te na leđima nosi,

Teško ćeš sakrit tko si i što si.“ Brlić-Mažuranić (1993 : 19)

4.4. GUSTAV KRKLEC

Rođen je u Udbini kraj Karlovca 23. lipnja 1899., a umro 30. listopada 1977. godine. Cijelo je djetinjstvo proveo je u Hrvatskom zagorju u Maruševcu blizu Varaždina. Osnovnu školu je pohađao u Maruševcu. O svojoj učiteljici i o svom djetinjstvu napisao je puno pjesmica i kratkih pričica koje je objavio u knjizi „Majmun i naočale“. Tako možemo saznati kako je provodio djetinjstvo s djedom i slušao pripovijesti o svom narodu. Volio je i život u Zagorju i zagorske voćnjake, staze i puteljke. Opisivao je i likove iz sela koje je susretao, svoje učitelje i svoje dječje nestašluke. Često je isticao da u doba njegovog djetinjstva nije bilo lijepe književnosti za djecu i da ga je na pisanje potakla ljubav prema djeci. Srednju školu je završio u Varaždinu, Zagrebu i Sušaku. Studirao je u Zagrebu, Beču i Pragu. Zajedno s A. B. Šimićem uređivao je časopis „Juriš.“ Prije Drugog svjetskog rata živi u Beogradu, gdje radi kao urednik časopisa „Nolit“. Bio je i tajnik „Hrvatskog društva“ nakon Drugog svjetskog rata u „Nakladnom zavodu Hrvatske“ i izdavačkom poduzeću „Zora“ radi kao urednik. Bio je i urednik časopisa „Hrvatsko kolo“. Neki njegovi feljtoni vrlo su uspješni: „Izlet u Hrvatsko zagorje“, „Zagorje u snijegu“, „Razgovor u Trakošćanu“, „Nema Zagreba bez Gornjeg grada“ i „Zapis iz Senja“. Pisao je i pjesme, putopise, eseje i kritičke članke. Prevodio je s ruskog, njemačkog, slovenskog i češkog jezika. Preveo je i basne I. A. Krilova. Izabran je i za člana JAZU-a. Bitne su mu zbirke dječjih pjesama „Srebrna cesta“ i „Darovi za bezimenu.“ U svojoj crtici pod nazivom „Kako sam postao dječji pisac“ Krklec ističe da je u dodir s dječjom književnošću došao prevodeći djela „Emil i detektivi“ i pjesme „Ciciban“. Isticao je da je dječje pjesme počeo pisati najprije pišući za svoju djecu. „Telegrafске basne“ tako su nastale kad je njegova kćer imala razne sličice životinja koje je jako voljela. On joj je na te sličice napisao tekstove. Kad je te pjesmice skupio, nastale su „Telegrafске basne“. Krklec je isticao da je objavio samo one za koje je njegova kćer dala odobrenje. Prvi put „Telegrafске basne“ su izašle 1952. u Zagrebu i prevedene su na slovenski, njemački, makedonski, engleski, talijanski, mađarski i slovački jezik. Pjesme za djecu objavljene su mu u knjizi „Drveni bicikl“, a u njoj je ispjevao uspomene iz vremena svog odrastanja. Napisao je i niz proznih zapisa o cvijeću i lirske crtice o djetinjstvu koje je objavio u knjizi „Majmun i naočale.“

Njegova ostala djela su: „Ljubav ptica“, „San pod brezom“, „Tamnica vremena“, „Tri poeme“, „Lirska petoljetka“, „Telegrafске basne“, „Žubor života“, „Izabrani epigrami“ i „Novo noćno iverje“.

Slika 5. Gustav Krklec

<https://www.knjiznica-vz.hr/index.php?type=main&item=345>, pristupljeno 7. 1 .2024)

4.5. TELEGRAFSKE BASNE

4.5.1. ŽABLJA MELANKOLIJA

„Kuka žabac: - Rega, rega

glup je život – sit sam svega, al čim spazi

čaplji kljun on u prvi strugne žbun...“ Krklec (1990: 61)

4.5.2. PAUN I ŠEVA

„Raširio paun rep, pa sve kriješti:

'Baš sam lijep!' A ševa će: 'Lijep si, druže, samo

nemoj kriještati duže!'“ Krklec (1990: 63)

4.5.3. KOZA KO KOZA

„Pitao sam jednu staru kozu
Da li voli pjesmu ili prozu?
A koza se crnim papkom krsti:
'Ja ti volim ono što se brsti!'“ Krklec (1990: 65)

4.5.4. MODERNA VREMENA

„Jadao se mačak nasred krova,
mrka brka, zabrinute njuške:
'Ni na vrapce više nema lova
bez radara i atomske puške...'“ Krklec (1990: 69)

4.5.5. OPREČNA NAČELA

„Zna pčelica šta je red:
Na put ide, kupi med.
nju s postelje gleda trut,
pa joj veli: 'Sretan put!'“ Krklec (1990: 59)

4.5.6. STARA ŠKOLA

„Vaš sam sluga – šapće lisac lavu
i ponizno pred njim spušta glavu
a kad zeca susretne sa brazde,
više: 'Skidaj šešir ispred - gazde!'“ Krklec (1990: 60)

4.5.7. SMJELA USPOREDBA

„Pita žaba žapca malog.
Što joj zna o volu reći?
A žabac će: Kraj ostalog
vo je od nas - nešto veći...'“ Krklec (1990: 69)

4.5.8. GADE JOJ SE ŽABE

„Jednog dana žena ždrala
sedam žaba progutala,
pa govorit ždralu stade
'Uh, što mi se žabe - gade!'" Krklec (1990: 75)

4.6. ANALIZA TELEGRAFSKIH BASNI

„Telegrafske basne“ Gustava Krkleca nisu tipične basne i djeca ih posebno vole jer su vrlo kratke i protkane humorom. Sastoje se od najviše četiri stiha. Radi se o vrlo kratkim basnama koje krasi rima. Ono što ih odlikuje i po čemu su posebne je činjenica da pisac nije htio dijeliti moralne lekcije i učiti djecu, nego mu je bilo najvažnije nasmijati ih. Analizirajući i čitajući svaku njegovu basnu posebno se osjeća da autor ismijava ljudske mane. „Telegrafske basne“ pisac je pisao za svoju kćer. Pisac je htio da poruke u njegovim basnama putuju daleko i brzo i zato su kratke i jasne. Zbog toga je basnama i dao naziv telegrafske – prema uređaju za prenošenje poruka. Osnova svake basne je vrlo kratki dijalog, a priča je vrlo kratka. Tako će djeca razumjeti i shvatiti pouku koja je bit odgoja. Umjesto priče, u nekim basnama je prenio ironiju, šalu, humor i ismijao poneku ljudsku manu. Naslovi basne su vrlo posebni i originalni. Tako iz naslova čitamo pouku: „Loše iskustvo“, „Gorka sudbina“, „Milo za drago“, „Viši razlozi“, „Opreke“, „Satelitska lastavica“, „Protekcija“, „Kome zvonit“, „Majmun i ogledalo“, „Rakovi koraci“, „Strašna sreća“, „Klepetuše“, „Zečja pamet“, „Kokošja pamet“, „Paun i ševa“, „Bezobrazni vrabac“ i „Nadmudrena lija“. Basne nas nenametljivo i neprimjetno uče kako se možemo bolje i primjerenije ponašati u nekoj situaciji. Važno je da su kratke, sažete i dinamične i u nekoliko stihova pisac izriče radnju i pouku. Djeca ih vole i zbog toga jer su likovi životinje koje oni mogu poistovjetiti sa svojim kućnim ljubimcima. Životinje uvijek imaju osobine ljudi i predstavljaju ljudske karaktere. Loše osobine iskazuju se ironičnim, ismijavajućim i podrugljivim tonom. Djeca jasno mogu iščitati razlike dobro – zlo, proždrljivost – glad i pohlepnost – dobrodušnost. Telegrafske basne su jedna vrsta posebnih humorističnih dječjih pjesmica. Karakterne osobine likova djeca vrlo lako mogu iščitati jer su im basne vrlo smiješne. Tako možemo prepoznati neodlučnost („Niži razlozi“), samozadovoljstvo („Svraka i sova“), opsjednutost samim sobom („Iz cirkusa“) i strah od moćnijih („Zašto žure“).

Zima (2001: 129 – 133) u pogovoru knjige „Telegrafske basne“ navodi sve ono što telegrafske basne čini toliko posebnima te ističe kako se u svakom šaljivom naslovu krije pouka čitatelju.

Tradicionalna basna sadrži pouku na kraju, dok telegrafske basne sadrže pouku u naslovu. Autoru nije bio glavni smisao moralno kritiziranje i poučavanje čitatelja, već blago ismijavanje ljudskih mana i negativnosti svojih likova.

5. LIKOVI U BASNAMA

Likovi u basnama su uglavnom životinje, prirodne pojave, stvari i biljke, a prikazuju ljudske karaktere. Oni u basnama imaju određene pozitivne i negativne osobine koje u dijalogu basne otkrivaju. Često je njihov govor i ironičan. Primjer basne u kojoj su biljke likovi je Ezopova „Stabla i trske“, a primjer gdje su životinje nosioci ljudskih osobina je „Lisica i roda“. Rijetke su basne u kojima su likovi stvar, a jedna od njih je Ezopova „Zvezdoznanac“¹².

Basne imaju crno-bijele karaktere likova. Na jednoj strani su dobri, vrijedni, poštenu i marljivi, a na drugoj lijeni, lukavi, zli, pohlepni i pakosni. Glavna vrijednost i bit basne je u ocrtavanju karaktera njenih likova.

Jedna od takvih basni je „Lisica i roda“. U toj basni pojavljuju se dvije životinje suprotnih karaktera koje djeca mogu lako prepoznati. Lija je lukava i sebična, ne zna vrijednost pravog prijateljstva i želi prevariti rodu. Nasuprot njoj je roda, dobra i poštena, a prava prijateljica koja uopće ne sumnja u prevaru lije. Tu vidimo suprotne karaktere likova. Drugi primjer takve basne je „Kornjača i zec“.

Zec je samouvjeren i ruga se kornjači. U basni je uvjeren u svoju moć i uspjeh, a kornjača mu je čak i smiješna. Kornjačin karakter je suprotan. Ona je uporna, dobra i omiljena životinja u šumi. Iskoristila je trenutak nepažnje zeca kad je on zaspao da bi mu pokazala da nije tako beznačajna i slaba i da ju treba poštovati.

Još jedan takav primjer je basna „Gradski i poljski miš“. Jedan miš u basni je skroman, siromašan, sretan i zadovoljan malim stvarima, skromnim objedom. Nasuprot njemu imamo bogatog gospodina koji uvijek želi više, nikad nije zadovoljan i ne zna pravu vrijednost sretnog, slobodnog života.

¹² <https://www.lektire.hr-ezopove-basne> (pristupljeno 8. 1. 2024)

6. ZAKLJUČAK

Basna je književna vrsta koja se razvijala i gradila kroz povijest. Njezina odgojna vrijednost je značajna jer pomaže djeci shvatiti svijet oko sebe, svoje mane i vrline, odnose s okolinom i sve ono što ih okružuje. Sadrži i veliku vrijednost u emocionalnom i spoznajnom razvoju djeteta. Ta vrsta književnosti na lagan i nenametljiv način razvija kod djeteta ljubav prema knjizi i unapređuje njegove sposobnosti slušanja i čitanja. Svaka basna krije u sebi pouku koju dijete mora razumjeti i tako na nenametljiv način stiče nove spoznaje o svom ponašanju i ponašanju svoje okoline. Basna će djetetu pomoći u razvoju komunikacije, govora i izražavanja, radne sposobnosti, samostalnosti, a i kreativnosti. U basnama koje smo istaknuli pokušali smo prikazati što je posebno u toj vrsti književnosti. Basne nisu toliko čudesne i fantastične kao bajke, ali njihova je vrijednost drukčija. Pouke koje basna ističe važne su nam za cijeli život, a to ona prikazuje nenametljivo i na humorističan način. Posebno je u njima to što se dijete slušajući basnu smije i uči. Sve situacije u koje se likovi uvode realne su i prikazuju ljudske situacije i karaktere, a istovremeno su i humoristične. Sazrijevanje djeteta temelji se na njegovu traženju uzora, na nekom u koga će se ugledati, na nekog uz koga će odrasti. Stoga su basne odličan izbor jer su tu životinje koje oni jako vole u toj dobi.

U ovom diplomskom radu interpretirali smo i basne koje možemo čitati djeci u vrtiću jer pri radu s djecom te dobi moramo pažljivo birati basne koje oni mogu razumjeti. Moramo voditi računa da je radnja basne bliska djeci te će puno bolje prihvatiti basne u kojima dobro pobjeđuje zlo jer inače za dječji svijet borba nema smisla. Odgojitelj mora djeci razgovorom približiti pojmove i karaktere likova i pokušati potaknuti djecu da se sjete nekih primjera i situacija iz svoje okoline. Osnovna bit svega je da djeca pouku basne povežu sa stvarnošću i da shvate da takvog ponašanja ima oko njih. Pokušat ćemo ih motivirati da razmisle kad se njima dogodila slična situacija kao likovima iz basne i kako su oni reagirali. Likovi u basnama pomažu djeci da razvijaju maštu i pokušaju zamisliti neki drukčiji svijet, svijet basni. U ovom radu pokušali smo iznijeti vrijednosti i ulogu pojedinih hrvatskih književnika u recepciji svjetskih basnopisaca i njihov doprinos u razvoju ove književne vrste u hrvatskoj književnosti od Relkovića do Krkleca. Nadalje u ovom radu se analizom djelovanja hrvatskih basnopisaca, njihova stvaralaštva i životu pokušala dati cjelovitija slika njihova prinosa recepciji ove značajne vrste u hrvatskoj književnosti. Predstavili smo basne Matije Antuna Relkovića, Ivana Filipovića, Rikarda Katalinića Jeretova, Ivane Brlić-Mažuranić i Gustava Krkleca. M. A. Relković je bio ugledni hrvatski književnik i jezikoslovac. Preveo je i obradio Ezopove basne s francuskog i njemačkog jezika. Bila je to prva cjelovita zbirka basni kod nas. Filipović je

pedagog, prevodilac, urednik časopisa i dječji pjesnik. Ezopove basne je obradio na svoj način, tako da je na kraju navodio pouku u stihovima da bi kod čitatelja izazvao bolji doživljaj. U nekim basnama je promijenio likove ili naslov. Rikard Katalinić Jeretov je dao poseban pečat basnama u Hrvatskoj. Njegove basne su pisane u prozi s karakterističnim zapletom u obliku dijaloga dva lika. Ono što je u njegovim basnama posebno je privrženost i ljubav prema rodnoj grudi. Pouka na kraju njegovih basni nije očita, nego je čitatelj mora pronaći pa su basne malo složenije. Likovi njegovih basni su životinje, ljudi, biljke i prirodne pojave, a svi ti likovi poprimaju ljudske osobine. Ivani Brlić-Mažuranić također je uzor bio Ezop, ali ona tim basnama daje posebnu notu. Njezine basne karakteriziraju lijepi opisi likova i događaj, a u stihovima ima i ironije jer na taj način autorica želi uputiti na ljudske slabosti. Njezine basne su često s nesretnim (tragičnim) završetkom, a možemo ih opisati kao priče s moralnom poukom. Pouke često imaju odgojnu namjeru, a izrečene su na različit način ili ponekad nisu uopće izrečene. Gustav Krklec je najmlađi basnopisac čije je stvaralaštvo specifično. On se u svom radu katkada oslanjao i na Ezopa. Basne su mu vrlo kratke, imaju četiri stiha. Stihovima svojih basni Krklec nije htio samo moralizirati i dijeliti pouke, nego na humorističan način doprijeti do djece i uz to ismijati neke ljudske mane. U basnama je zadržan dijalog i dramska napetost. Pouke u nekim basnama i nema, ali zato imaju humor, šalu i ironiju.

Autori i analizirani tekstovi basni u ovom radu navode nas na zaključak da je basna premalo zastupljena u književnosti i u radu s djecom. Trebamo nastojati da djeca više čitaju ili znaju o hrvatskim basnopicima i njihovom bogatom radu.

7. LITERATURA

Knjige:

1. „Ezop, Pančatantra, Jean de la Fontaine, Gotthold Ephraim Lessing, Ivan Andrejevič Krilov, Ivana Brlić-Mažuranić, Gustav Krklec i Vladimir Halovanić“, (2002.) „Basne“ Zagreb: Školska knjiga.
2. Anić, V. i Goldstein, (2005.) „Rječnik stranih riječi“, Zagreb: NOVI LIBER.
3. Bacalja, R., Ivon, K. (2012.) „Basne u Zori dalmatinskoj“ X. Međunarodni kroatistički znanstveni skup, Pečuh, (129–146.)
4. Botica, S. (1995.) „Hrvatska usmenoknjiževna čitanka“ I. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
5. Botica, S. (2013.) „Povijest hrvatske usmene književnosti“ Zagreb: Školska knjiga.
6. Brešić, V. (ur.) (2011.) „Bajke i basne“: Brlić-Mažuranić I., sabrana djela svezak III. Slavonski Brod: Ogranak Matice Hrvatske
7. Filipović, I. (2013.) „Basne“ Bulaja naklada
8. Jeretov Katalinić, R. (2004.) „Izabrane basne“ Zagreb: Znanje.
9. Krklec, G. (1990.) „Telegrafske basne, Majmun i naočale“ Zagreb: Školska knjiga.
10. Krklec, G. (2017.) „Telegrafske basne“ Zagreb: Školska knjiga.
11. Lagumdžija, N. (2000.) „Basna u osnovnoškolskoj nastavi književnosti“ Zagreb: Hena com.
12. Lešić, Z. (1980.) „Teorija književnosti“ Sarajevo: Sarajevo publishing.
13. Mažuranić Brlić, I. (1993.) „Basne“ Zagreb: Konzor.
14. Mažuranić B. I. (2011.) „Basne“ Zagreb: Školska knjiga.
15. Relković Antun, M. (1999.) „Izbor iz djela“ Vinkovci: Riječ.
16. Solar, M. (1984.) „Teorija književnosti“ IX izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
17. Šreb, Z. i Stamać, A., (1998.) „Uvod u književnost“ Zagreb: Nakladni zavod Globus.
18. Težak, D. (1996.) „Antologija basne“ Zagreb: Divič.
19. Težak, S. (1997.) „Dijalekti i književni jezik“ Zagreb: Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
20. Zima, D. (2001.) „Praksa svijeta biografija Ivane Brlić Mažuranić“, Zagreb. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Članci:

1. Blažetin, S. (2003) O basnama, *Zlatni danci 4. Basne*, str. 9.
2. Jembrih, A. (2001) Ignac Kristijanović i njegovo mjesto u kajkavskom književno-jezičnom krugu IX. stoljeća, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 12 – 13, str. 227–233.
3. Javor, R. (2003) Slikovnice s basnama, *Zlatni danci 4. Basne*, str. 141–142.
4. Peko, A., & Munjiza, E. (2003) Smisao basne u obrazovanju, *Zlatni danci 4. Basne*, str. 165–168.
5. Težak, D. (2012) Prilog komunikaciji s kajkavskim klasicima, *Libri i liberi*, str. 145–146.
6. Zima, D. (2002) Vladimir Halovanić, u: *Basne* (Ezop, Pančatantra, La Fontaine, Lessing, Krilov, Ivana Brlić-Mažuranić, Krklec i Halovanić), Zagreb, Školska knjiga, 1998.

Web stranice;

1. Actualidad literatura (2015.), dostupno na: www.actualidadliteratura.com
Pristupljeno 15. 12. 2023
2. Basne, „Lektire za školu“, dostupno na: <https://www.lektire.hr/basna> (pristupljeno 28. 9. 2023.)
3. Ezop. lektire.hr. (2010) „Lektire za školu“, dostupno na: <https://www.lektire.hr/autor-ezop> (pristupljeno 12. 11. 2023.)
4. Ezop. Lektire škole. (2010) „Lektire“, dostupno na: <https://www.lektire.skole.hr-ezop> (pristupljeno 24. 10. 2023.)
5. Jean de la Fontaine. Hrvatska enciklopedija (2017.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr-clanak-fontaine> (pristupljeno 10. 1. 2024.)
6. Jean de la Fontaine. Ljevak škole (1974. – 2024.), dostupno na: <https://www.ljevaskole.hr> (pristupljeno 10. 1. 2024.)
7. Krilov, I. A.. Hrvatska enciklopedija (2017.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr-clanak-krilov> (pristupljeno 15. 1. 2024.)
8. Krilov, I. A. Lektire škole (2010) „Lektire“, dostupno na: <https://www.lektire.skole-hr.krilov> (pristupljeno 20. 12. 2023.)

9. Katalinic, R. J. Hrvatski bibliografski leksikon (2009. – 2024.) Katalinic, R.J.. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <https://www.bl.lzmk.hr-clanak-katalinic> (pristupljeno 15. 10. 2023.)
10. Lessing, G. E. Hrvatski bibliografski leksikon (2009. – 2024.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <https://www.hbl.lzmk.hr-clanak> (pristupljeno 14. 12. 2023.)
11. Lessing, G.E. Hrvatska enciklopedija (2017) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr-clanak-lessing> (pristupljeno 8. 11. 2023.)
12. Lessing, G. E. Lektire škole (2010) „Lektire“, dostupno na: <https://www.lektire.skole-hr.lessing> (pristupljeno 5. 11. 2023.)

8. POPIS SLIKA

1. Slika 1. Matija Antun Relković <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52390>
2. Slika 2. Ivan Filipović https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Filipovi%C4%87
3. Slika 3. Rikard Katalinić Jeretov <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30819>
4. Slika 4. Ivana Brlić Mažuranić <https://www.novelist.hr/ostalo/kultura/knjizevnost/obiljezana-stogodisnjica-prvog-izdanja-prica-iz-davnine-ivane-brlic-mazuranic/>
5. Slika 5. Gustav Krklec <https://www.knjiznica-vz.hr/index.php?type=main&item=345>

9. ŽIVOTOPIS

Valentina Bukić je rođena 12. kolovoza 1971. u Šibeniku. Osnovnu školu Tin Ujević i gimnaziju Faust Vrančić, smjer odgoj i obrazovanje završila je u Šibeniku. Preddiplomski studij predškolskog odgoja upisala je na Sveučilištu u Zadru i diplomirala 2009. godine. Stručni ispit položila je 2011. godine u Zadru. Nakon toga radi u struci u Šibeniku, u Gradskim vrtićima Šibenik. Tijekom 2019. godine preselila se u Zadar i povremeno radi u struci.